

ÎNVĂȚĂTURA CREȘTINĂ REFERITOARE LA SFÂNTA TREIME

1. ASPECTE GENERALE:

- dogma referitoare la Sfânta Treime este **adevărul fundamental, propriu și specific al religiei creștine.**
- conform învățaturii creștine, **Sfânta Treime** ca principiu existențial, creator și proniator, țintă supremă și comuniune perfectă, **este temeiul întregii ordini spirituale, materiale, morale, personale și sociale.**
- în acest timp, **împlinirea ființială și morală** a omului și a creaturii, în general, nu este altceva decât **apropierea progresivă sau comuniunea de viață cu Sfânta Treime.**
- învățătura principală despre Sfânta Treime este aceea că **Dumnezeu este unic, unul singur ca esență divină, dar în același timp întreit ca persoane.**
- cu alte cuvinte, **Dumnezeu este realitatea personală, unică și supremă dar și întreită.**
- întrucât **esența divină este unică, indivizibilă și imuabilă, fiecare persoană a Sfintei Treimi este Dumnezeu adevărat, egal și nedespărțit, de celelalte, fără să se contopească, dar și fără să se separe vreodată.**
- învățătura despre Sfânta Treime **exprimă caracterul personal și întreit al lui Dumnezeu.**
- mai presus de toate, **Existența Supremă și atotputernică este absolută pentru că este personală.**
- dacă Dumnezeu nu ar fi persoană, n-ar fi de fapt Dumnezeu, pentru că **un absolut impersonal n-ar putea fi simțit de conștiința omului ca forță, ca absolut.**
- inconștiența, chiar dacă e uriașă, nu se poate impune conștiinței, cum este omul.
- de altfel, o forță nu e simțită ca autoritate, ca responsabilitate, dacă e impersonală.
- apoi, **din caracterul personal al lui Dumnezeu reiese de fapt caracterul Lui întreit-personal.**
- **caracterul de persoană iubitoare atrage cu necesitate existența tri-personală, adică deplin iubitoare.**
- evident că **Dumnezeu ca persoană nu poate fi concepută decât ca Iubire, Iubirea Supremă.**
- iubirea într-o singură persoană este însă egoistă, iubirea numai între două persoane nu este egoistă, însă este încă închisă și deci subiectivă.
- numai printr-o a treia persoană, iubirea celor doi se deschide și se obiectivează, este ca și un echilibru geometric care nu poate fi realizat, nu e stabil decât prin trei puncte de sprijin.
- **caracterul obiectiv, complet, autentic al iubirii numai prin trei persoane reiese și din exemplificarea cu iubirea familială: soții realizează cel mai deplin, mai complet și mai obiectiv iubirea care-i leagă, prin copilul lor.**
- prin ei, însăși iubirea soților se schimbă, se deschide, se concretizează.
- autenticitatea și deplinătatea iubirii numai prin trei persoane a fost dedusă și din relația personală eu-tu-el.
- **un eu nu comunică, nu se deschide, nu este obiectiv în fața unui tu, decât printr-un el.**
- această realitate se impune covârșitor mai ales când avem în vedere că relația lor este o relație de iubire.

- de asemenea, **mai deducem necesitatea iubirii Supreme de a fi o Existență tri-personală și din caracterul de responsabilitate al iubirii.**
- **iubirea este în mod esențial responsabilitate.**
- desigur că Dumnezeu este responsabil numai față de Sine însuși.
- însă **responsabilitatea Lui este obiectivă tocmai pentru că se evidențiază în trei persoane care există fiecare în fața celorlalte și prin celelalte.**
- învățătura despre **Dumnezeu unul în ființa și Dumnezeu întreit în persoane sunt fețe ale aceleiași realități.**
- după cum ființa nu e separată de persoană, tot așa nici **doctrina despre ființa și unitatea lui Dumnezeu nu trebuie separată de trinitatea persoanelor și invers.**
- dogma despre Sfânta Treime este **specifică creștinismului.**
- FERICITUL AUGUSTIN spunea că **mințea și voința omenească nu au de nicăieri profituri mai abundente ca în studierea acestei dogme.**
- prin studierea ei dobândim posibilitatea unei priviri asupra ființei și a vieții intime a lui Dumnezeu.
- **iubirea și fericirea de care sunt pătrunse Persoanele divine se revarsă și asupra celor care sunt uniți cu Dumnezeu.**
- iubirea e în funcție de existența altuia, ea este comunitară, ea nu poate exista acolo unde există o singură persoană.
- de aceea, **dacă Dumnezeu este iubire, urmează ca în El există mai multe Persoane între care există o veșnică mișcare de iubire de la una la alta.**
- **dogma Sfintei Treimi ne ferește de a confunda pe Dumnezeu cu lumea, de a-L considera ca neavând nici un raport cu noi, ea ne arată că Dumnezeu e transcendent și immanent, că El e mai presus de lume dar e și în lume.**
- mai mult chiar, **El coboară la noi cu una din Persoanele Sale.**

2. REVELAREA SFINTEI TREIMI:

▪ ETAPA PĂGÂNĂ:

- Sfânta Treime, deși este un adevăr profesat numai de creștinism este **preînchipuită și de unele religii păgâne.**
- HINDUISMUL (INDIA):
- în hinduism găsim credința într-o Treime, numită **TRIMURTI.**
- aceasta e **alcătuit din zeii Brahma, Vișnu și Șiva.**
- fiecare din aceștia e o divinitate și totuși **nu sunt trei dumnezei, ci unul, care se manifesta în trei forme.**
- ei **formează o unică divinitate**, adică divinitatea propriu zică (centrală) numită **PARA-BRAHMA**, spre a se deosebi de Brahma, care e o manifestare a lui Para-Brahma.
- Para-Brahma e **reprezentat printr-un corp omenesc cu trei capete.**
- CHINA:
- în China găsim credința în Treime.
- **TAO este marea unitate ce exista înainte tuturor.**
- el **produce unul sau unitatea, unul produce pe doi sau dualitatea, iar doi produc trei sau Triada și trei produc toate ființele.**
- VECHII BABILONIENI:
- vechii babilonieni **cunoșteau două triade de zei.**
- **prima o alcătuiau zeii cerului, ai pământului și ai apelor: ANU, ENLIL și EA.**

- a doua triadă o alcătuiau **soarele, luna și luceafărul**, numit mitologic **SHAMASH, SIN ȘI ISTHAR**.

- Anu este conducătorul triadelor cosmice: Anu, Enlil și Ea, este zeul cerului și este considerat ca fiind părintele zeilor.

- Enlil este stăpânul pământului, care învinge forțele întunericului.

- ea este zeul apelor, pământului și al înțelepciunii, întrucât oceanul e sediul înțelepciunii divine.

- EGIPT:

- în Egipt găsim **crența într-o treime de zei: OSIRIS** cu soția sa, **ISIS**, și cu fiul lor **HORUS**.

- ei sunt **prezenți ca trei persoane aparte**.

- Osiris a fost regele Egiptului.

- PARSISMUL:

- în parsism, **Treimea e compusă din ACARANA, Timpul nefăcut, ORMUZD, zeul binelui, și AHRIMAN, zeul răului**.

▪ ETAPA VECHIULUI TESTAMENT:

- în unele religii, Sfânta Treime era numai preînchipuită, iar **în Vechiul Testament era foarte puțin cunoscută**.

- în Vechiul Testament ea **este numai insinuată**.

- existența mai multor Persoane în Ființa dumnezeiască este indicată în următoarele locuri:

▪ „**Și a zis Dumnezeu: Să facem om după chipul și asemănarea Noastră**” - Geneza 1, 26;

▪ „**Iată, Adam s-a făcut ca unui din Noi**” - Geneza 3, 22;

▪ „**Veniți să ne pogorâm și să amestecăm pe loc graiul lor**” - Geneza 11, 7;

- în locurile acestea **observăm o convorbire, o consfătuire a lui Dumnezeu cu cineva**.

- ele **nu pot fi explicate în sensul de plural majestic, deoarece Revelația nu ne prezintă nicăieri pe Dumnezeu ca vorbind astfel**.

- dimpotrivă, Dumnezeu se adresează oamenilor la singular.

- el spune: „Eu sunt Domnul Dumnezeul tău” (Exod XX, 2).

- **unii Sfinți Părinți văd indicat misterul Sfintei Treimi și în pluralul Elohim, cu verbul la singular** (Geneza 1, 1).

- o **indicație a tripersonalității lui Dumnezeu** avem în **teofania de la stejarul Mamvri** (Geneza 18, 1-19).

- Vechiul Testament conține câteva **mărturii prin care se arată chiar numele Persoanelor Sfintei Treimi**.

- în el se vorbește de **înțelepciunea lui Dumnezeu și de Cuvântul lui Dumnezeu ca Persoane Dumnezeiești deosebite de Dumnezeu Tatăl**.

- sub aceste numiri Sfinții Părinți înțeleg pe **Fiul lui Dumnezeu**.

- înțelepciunea lui Dumnezeu e concepută la început ca o **însușire (Iov 28)**, dar mai apoi, autorul proverbelor, Sirah și înțelepciunea lui Solomon o considera ca o **personalitate** (Proverbe 8, 9; Isus, fiul lui Sirah 14, 1-29).

- **Cuvântul lui Dumnezeu (Logos) de asemenea este personificat**.

- aceasta o găsim în deosebi în Psalmi:

▪ „**Prin Cuvântul Domnului cerurile s-au întemeiat și prin Duhul gurii Lui toată podoaba lor**” - Psalmul 33, 6.

- **Duhul Sfânt**, ca Persoană, e amintit în mai puține locuri, dar găsim și **locuri din care se vede că El e persoană** (Zaharia 7, 12; II Samuel 63, 2).

- **Mesia** despre care vorbește Vechiul Testament e o persoană, care e numită uneori **Dumnezeu, sau Fiul lui Dumnezeu.**

- Mesia se va naște din **Fecioara** (Isaia 7, 14).

- **numele Lui va fi: Dumnezeu prea puternic, Părinte al veșniciei, Stăpân al păcii** (Isaia 9, 5).

- Dumnezeu i se adresează Lui ca unui **Fiu:**

- „**Tu ești Fiul Meu, Eu astăzi Te-am născut**” - Psalmul 2, 7.

▪ ETAPA NOULUI TESTAMENT:

- adevărul despre Sfânta Treime este **descoperit în mod clar și variat în Noul Testament.**

- trinitatea Persoanelor și unitatea Ființei lor se arată în **cuvintele prin care Domnul trimite pe Apostoli la propovăduire, zicându-le:**

- „**Mergând, învățați toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh**” - Matei 28, 19.

- adevărul că Tatăl, Fiul și Sfântul Duh sunt persoane reale se vede și din cuvintele: **„Botezându-le în numele...”.**

- existența a trei Persoane reale și deosebite între ele rezultă din:

- Cuvintele îngerului, rostite către Sfânta Fecioară la Buna Vestire: **„Duhul Sfânt se va pogori peste tine și puterea Celui Prea înalt te va umbri; pentru aceea și Sfântul care se va naște din tine, Fiul lui Dumnezeu se va chema”** (Luca 1, 35);
- Versetele în care se vorbește despre Botezul Domnului: **„Iar după ce s-a botezat Iisus, îndată a ieșit din apă și iată, cerurile i s-au deschis și a văzut Duhul lui Dumnezeu pogorându-se ca un porumbel și viind peste El. Și iată, glas din ceruri care a zis: «Acesta este Fiul Meu cel iubit, întru care bine am voit»”** (Matei 3, 16-17).
- În cuvântarea de rămas către Sfinții Apostoli, (Ioan 14, 14-16), Domnul vorbește de Tatăl, de Fiul și de un alt Mângâietor, care este Duhul Adevărului, care purcede de la Tatăl: **„Iar Eu voi ruga pe Tatăl și vă va da un alt Mângâietor, ca să fie pururea cu voi; Duhul Adevărului...”** (Ioan 14, 16-17).
- Persoana Tatălui o amintește și Sfântul Evanghelist Matei, când scrie: **„Așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, încât să vadă faptele voastre, cele bune și să mărească pe Tatăl vostru care este în ceruri”** (Matei 5, 16).

▪ PERSOANA FIULUI:

- însăși **numirea de Fiu arată că El e persoana care are aceeași natură cu Tatăl, adică natura dumnezeiască.**

- dar **persoana Lui reiese și din proprietățile care i se atribuie.**

- astfel, **se spune că are rațiune, întrucât cunoaște în mod perfect pe Tatăl** (Matei 11, 27), **are voința** (Ioan 17, 24).

▪ PERSOANA SFÂNTULUI DUH:

- Duhul Sfânt este **trimis pe pământ în locul Domnului, ca Mângâietor al Sfinților Apostoli și al omenirii** (Ioan 14, 26; 15, 26).

• UNITATEA FIINȚIALĂ A SFINTEI TREIMI:

- unitatea ființei Fiului și al Tatălui o arată Mântuitorul când spune: **„Eu și Tatăl Meu una suntem”** (Ioan 5, 30), sau **„Tatăl este întru Mine și Eu întru El”** (Ioan 10, 38).

- unitatea ființei Duhului Sfânt cu a Tatălui se vede din versetul: „**Că cine dintre oameni știe ale omului fără numai duhul omului, care este în El; așa și ale lui Dumnezeu**” (I Corinteni 2, 11).
- de aici se vede că **Duhul Sfânt are o cunoștință perfectă despre Dumnezeu.**
- unitatea Ființei tuturor persoanelor dumnezeiești se vede printre altele, din explicarea pe care o dau Sfinții Apostoli textului din profetul Isaia 6, 1 -10.
- Sfântul Evanghelist Ioan, referindu-se la acest loc, spune că Isaia când a văzut pe Domnul Savaot, a văzut pe Fiul: „**Zis-a Isaia acestea, fiindcă a văzut slava Lui (a Fiului) și a grăit despre El**” (Ioan 12, 41).

STUDIUL 2

FORMULAREA DOGMEI SFINTEI TREIMI

1. ASPECTE GENERALE:

- formularea acestui adevăr în mod autoritar și definitiv s-a făcut de **primele două sinoade ecumenice**, dar mărturii despre existența acestei credințe în creștinism, aflăm și înainte de aceste sinoade.
- desigur că în cele mai multe mărturii avem credința vie a Bisericii în Sfânta Treime și nu în încercarea credincioșilor de a lămuri pe cale rațională acest mister.
- Biserica primară a alcătuit scurte formulare de credință, numite simboale.
- acestea trebuiau cunoscute și rostite de toți cei ce doreau să devină creștini.
- **în biserica primară existau mai multe simboale de credință.**
- **cel mai vechi simbol de credință creștină este SIMBOLUL APOSTOLIC**, în care se spune: „**Cred în Dumnezeu Tatăl atotputernic... și în Iisus Hristos, unicul, Fiul Lui, Domnul nostru. Cred și în Duhul Sfânt**”.
- **SIMBOLUL ATANASIAN** spune: „**Trebuie să venerăm pe Dumnezeu în Treime și Treimea în unime, nici confundând Persoanele, nici împărțind Ființa. Alta este persoana Tatălui,**

alta a Fiului și alta a Duhului Sfânt; totuși, una este dumnezeirea Tatălui, a Fiului și a Sfântului Duh, egală în glorie și veșnică în majestate”.

- formula Botezului a fost dintru început atât o mărturisire a credinței trinitare, cât și un act de cult prin care se exprima adevărul Sfintei Treimi.
- învățătura despre Sfânta Treime a primit o formulare oficială, autoritară și definitivă, la primele două sinoade ecumenice.
- **Sinodul I ecumenic de la Niceea (325)**, afirmă că Tatăl și Fiul sunt de o ființă.
- Sinodul definește în Simbolul de credință că Fiul lui Dumnezeu este Unul născut, **„care din Tatăl s-a născut (adică din ființa Tatălui (ousia) mai înainte de toți vecii. Lumina din lumină, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, născut, nu făcut. Cel ce este de o ființă cu Tatăl (HOMOUSIOS TO PATRI), prin care toate s-au făcut”.**
- Simbolul II ecumenic din Constantinopol (381), nu a folosit termenul HOMOUSIOS, dar prin cele expuse în Simbol, el a exprimat această idee.
- Sinodul folosește termenul scripuristic, că **„Duhul Sfânt, precede din Tatăl”.**
- prin aceasta se arată că El **are ființa Sa în Tatăl, că are ființă comună cu Tatăl.**
- însă el **are ființă comună și cu Fiul**, după cum se vede din spusele sinodului, că El **„trebuie adorat împreună cu Tatăl și cu Fiul”.**
- scrieri speciale referitoare la Sfânta Treime au alcătuit: Sfântul Atanasie cel Mare, Sfântul Vasile cel Mare, Sfântul Grigorie de Nyssa, Sfântul Grigorie de Nazianz, Didim cel Orb, Sfântul Ambrozie.
- foarte edificatoare sunt în această privință și cap. 6-8 din cartea I a Dogmaticii Sfântului Ioan Damaschin, care este, așa zicând, o încheiere și încoronare a Tradiției patristice.

2. TERMINOLOGIA TRINITARĂ:

• EVOLUȚIA ISTORICĂ A TERMINOLOGIEI TRINITARE:

- în epoca primară creștină, terminologia trinitară nu erala fel de precisă cum este astăzi.
- Biblia vorbește despre Sfânta Treime în alți termeni decât Dogmaticile.
- Mântuitorul și Sfinții Apostoli vorbesc altfel despre Sfânta Treime decât Apologeții, Sinodul I ecumenic sau Sfinții Părinți.
- însuși **cuvântul „Treime” (TRIAS, TRINITAS) nu-l aflăm la început folosit în Biserică.**
- **cel care îl folosește pentru prima dată, în Orient, este Teofil din Antiohia († 185), iar în Occident Tertulian († 1220).**
- expresiile create pentru expunerea dogmei Sfintei Treimi se refera unele la unitate, altele la Treime.
- la **UNITATE se referă termenii:**
 - FIINȚĂ - **OUSIA**
 - ESENȚĂ - **ESENTIA**
 - SUBSTANȚĂ - **SUBSTANTIA**
 - NATURĂ - **NATURA**
- la **TREIME se referă termenii:**
 - PERSOANĂ – **PROSOPON, PERSONA**
 - IPOSTAS - **IPOSTASIS**
 - SUBSISTENȚĂ - **SUBSISTENTIA**
- termenii aceștia, mai ales în Orient, nu s-au impus ușor.
- ei au provocat chiar unele neînțelegeri în Biserica veche.

- acestea proveneau din faptul că aceeași termenii erau înțeleși de unii într-un fel, iar de alții într-alt fel.
- aceeași termenii erau folosiți de unii pentru a exprima Ființa divină, iar de alții pentru a exprima Persoanele Dumnezeiești.
- abia mai târziu s-a stabilit definitiv că:
 - prin OUSIA și FYSIS trebuie înțeleasă FIINȚA, SUBSTANȚA, ESENȚA SAU NATURA DUMNEZEIASCĂ, adică ceea ce este comun celor trei Persoane dumnezeiești;
 - prin HYPOSTASIS și PROSOPOON fiecare Persoană dumnezeiască.
- cuvântul ESENTIA (OUSIA) însemna FONDUL, BAZA, CONȚINUTUL UNEI REALITĂȚI, ceea ce face ca un lucru să fie el însuși și nu altceva.
- de exemplu: esența omului este de a fi animal rațional.
- SFÂNTUL VASILE CEL MARE spune:
 - „Esența este fondul naturii comune mai multor indivizi; de exemplu: umanitatea, omenitatea, pentru toți indivizii speciei noastre”.
- la ARISTOTEL, OUSIA are două sensuri:
 - esența concretă, existența individuală, obiect al experienței imediate, de exemplu: cutare persoană umană, Petru, Pavel, pe care Aristotel o numește PROTI OUSIA (prima esență): „Esența abstractă, natura specifică realizabilă în mai mulți indivizi de aceeași specie, ceea ce e comun în toți indivizii, noțiunea generală. Aceasta este esența secundară (devera ousia)”.
- dacă Sfinții Părinți ar fi luat cuvântul ousia în primul înțeles, ei ar fi ajuns la **Triteism**.
- dacă l-ar fi luat în înțelesul al doilea, trebuiau să admită că cele trei Persoane divine participă la esență sau numai parțial, sau complet.
- în felul acesta se introduce în Ființa dumnezeiască neasemănări incompatibile cu ea.
- **pentru exprimarea esenței sau Ființei lui Dumnezeu, s-au folosit în mod amestecat, o bună parte de vreme cuvintele: OUSIA ȘI HYPOSTASIS.**
- Sfântul Epifanie considera, în mai multe locuri ale scrierilor sale, **acești doi termenii ca echivalenți.**
- **la fel** face uneori și Sfântul Atanasie cel Mare.
- chiar și Sinodul I Ecumenic de la Niceea, considera ca sinonime aceste cuvinte.
- această întrebare a acestor două cuvinte a dat naștere la confuzii și la unele neînțelegeri, deoarece nu erau toți de părere că sunt sinonime.
- îndeosebi **cuvântul hipostasis era luat de unii orientali în sensul de ființă, iar de cei mai mulți în acela de persoană.**
- această **lămurire** se dă atât de către unii Sfinți Părinți, cât și de către un sinod din Alexandria, din anul 362.
- dintre Sfinții Părinți, Sfântul Vasile cel Mare, într-o scrisoare adresată fratelui său, Grigorie de Nyssa, explica deosebirea dintre termenii.
- astfel s-a ajuns, cu timpul, ca OUSIA și HIPOSTASIS să aibă înțelesuri deosebite, PRIMUL referindu-se la FIINȚA DIVINĂ, iar AL DOILEA la PERSOANELE SFINTEI TREIMI.

- IPOSTASUL:

- **IPOSTASUL** este substanța care nu e parte dintr-un tot (exemplu: mâna, piciorul), ci o substanță individuală completă, existând în sine și pentru sine, e felul de a fi al naturii, e natura în forma individuală de sine stătătoare.
- ipostasul e proprietarul, subiectul sau purtătorul naturii.
- cuvântul ipostas era considerat într-o vreme ca echivalent sau purtătorul naturii, ca echivalent cu OUSIA.
- mai târziu, însă, ipostas a început să-și aibă sensul lui propriu, deosebit de OUSIA.
- Sfântul Vasile cel Mare spune că ipostasul e individual determinat, existând aparte, ca particularul în general, ca individul speciei.
- pentru Sfântul Vasile cel Mare, ca și pentru mulți alți Sfinți Părinți ai Bisericii de Răsărit, cuvântul HIPOSTASIS are același sens ca și PERSOANA - PROSOPON.
 - o **SUBZISTENȚA ESTE FELUL DE A EXISTA AL SUBSTANȚEI.**
- prin urmare, SUBZISTENȚA este egală cu IPOSTASUL.
- PERSOANA (PROSOPON ȘI HIPOSTASIS) este un IPOSTAS DE NATURĂ RAȚIONALĂ.
- ipostasul e numele comun pentru toate existențele individuale, fie ele raționale fie neraționale.
 - **PERSOANA:**
 - persoana este numele pentru ipostasurile raționale.
 - de aceea, BOETIUS (la începutul secolului 6), definește PERSOANA ca „SUBSTANȚA INDIVIDUALĂ A UNEI NATURI RAȚIONALE”.
 - persoana se deosebește de natură prin faptul că are PRINCIPII INDIVIDUALE DE EXISTENȚĂ.
 - ea rotunjește natura prin existența sa.
 - Sfântul Ioan Damaschin spune:
 - „Persoana este subiectul ce se manifestă el însuși prin lucrările și proprietățile sale ca distinct de alte ființe de aceeași natură”.
 - persoana are conștiința de sine, puterea de a determina și dorința de a fi în comuniune cu alte persoane, sau rațiune, voință și iubire.
 - **SENSUL TERMINOLOGIEI TRINITARE:**
 - termenii înșirați mai sus se aplică la Dumnezeu, numai prin analogie.
 - așa au făcut Sfinții Părinți și așa au făcut și fac toți teologii.
 - Dumnezeu nu este nici natura, nici persoana în sens creat.
 - El e ceva asemănător naturii și persoanei, dar într-un mod absolut, excluzând orice imperfecțiune.
 - Ființa dumnezeiască nu e o substanță generală, cum ar fi de exemplu natura umană, ce poate fi realizată în mai multe ființe individuale.
 - Ea este o substanță individuală, dar o substanță ce nu există decât o singură dată.
 - Ea este unică, este însăși Divinitatea.
 - Dumnezeu este o substanță realizată, dar nu în sensul că e suportul unor accidente, căci în cazul acesta nu ar fi perfect, ci e o substanță absolută, întrucât există în El însuși în mod complet și posedă o ființă independentă.
 - Ființa sa aparține întregă celor trei Persoane, fără însă a se multiplica.

3. DISTINCȚIILE ȘI ANTINOMIILE SFINTEI TREIMI:

▪ **DISTINCȚIILE SFINTEI TREIMI:**

- Aspecte generale:

- învățând că Dumnezeu e întreit în persoane, Biserica învață prin aceasta că **în Dumnezeu există anumite distincții sau deosebiri reale:**

- „Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt, nenăscut, născut și purces, se deosebesc în dumnezeirea feții, iar nu după ființă, care în sine este nedespărțită. Distincțiile se referă la persoane și la modul de a poseda Ființa divină”.

- **PRIMA PERSOANĂ** poseda ființa divină în Sine neprimată de la nimeni, fără principiu.

- **A DOUA** își primește ființa prin naștere, de la prima, iar **A TREIA** și-o primește prin purcedere din prima.

- astfel, putem spune că **proprietățile, caracterele proprii, sau însușirile personale prin care se disting cele trei Persoane una de alta, sunt:**

- **TATĂL E NEPRICINUIT, NENĂSCUT;**
- **FIUL E NĂSCUT DIN VECI DIN TATĂL;**
- **DUHUL SFÂNT PURCEDE DIN VECI DIN TATĂL;**

- prin urmare, este vorba de o **TRINITATE REALĂ**, nu de simple numiri și nu de simple manifestări succesive ale lui Dumnezeu în lume, ca și când în același Dumnezeu, aceeași Persoană divină, s-ar fi revelat odată ca Tatăl, apoi ca Fiul și apoi ca Duhul Sfânt.

- Distincțiile Tatălui:

- despre **TATĂL**, Sfânta Scriptură ne spune că **E NEPRICINUIT ȘI că ARE VIAȚA ÎN SINE:**

- „Precum Tatăl are viață întru Sine, tot așa I-a dat și Fiului să aibă viața întru Sine” (Ioan 5, 26).

- de aceea, **Sfinții Părinți** numesc pe Tatăl, **AGHENNITOS** (fără început, fără cauză), iar însușirea prin care se distinge de celelalte Persoane o numesc **NENAȘTERE**.

- **Sfântul Grigorie de Nazianz**¹ spune:

- „Deoarece Tatăl ca persoană nu are originea Sa în altul, pentru aceasta își este El însuși pricipiul Său și pentru aceasta El nu este nici născut nici purces”;

- Distincțiile Fiului:

- **Fiul are ca și proprietate nașterea Sa (GHENNESIS) din veci din Tatăl.**

- El este „Unul născut, care din Tatăl s-a născut mai înainte de toți vecii”.

- El și-a primit ființa de la Tatăl:

- „Din pântece, mai înainte de luceafăr, Te-am născut” - Psalmul 110, 3.

- Fiul e din substanța Tatălui, dar El nu e o parte din Tatăl, nu primește numai o parte din substanța Tatălui, așa cum e de exemplu cazul la oameni, ci primește întreaga substanță (ființa) divină.

- Tatăl comunică întreaga Sa Ființă Fiului fără a pierde El ceva din ființa Sa prin această comunicare.

- comunicarea se face din veci.

- de aceea, și Fiul este veșnic.

- Distincțiile Duhului Sfânt:

¹ Sfântul Grigorie de Nazianz, *Cuvântarea 32*.

- **Duhul Sfânt are PURCEDEREA (EKPOREVSIS) ca proprietate prin care se distinge de Tatăl.**
- **între nașterea Fiului și purcederea Sfântului Duh este o deosebire, dar în ce consta mai de aproape această deosebire noi oamenii nu o putem ști.**

▪ **ANTINOMIILE SFINTEI TREIMI:**

- **Aspecte generale:**

- **CUVÂNTUL ANTINOMIE (ANTINOMIA) înseamnă, etimologic, opoziție față de lege, contradicție în legi, sau în general contradicție.**
- pentru exprimarea acestei idei se mai folosește și cuvântul **paradox**.
- spunând că antinomia înseamnă contradicție, **nu ne gândim la contradicția în care două lucruri s-ar exclude unul pe altul, ci ne gândim la o contradicție în care lucrurile ce se contrazic sunt justificare, fiecare pentru sine, și astfel ele pot sta împreună, și pot fi conciliate.**
- antinomiile găsim pretutindeni, atât în domeniul gândirii, cât și în acela al activității omenești, în știință, în filosofie, în teologie.

- **Antinomiile Sfintei Treimi:**

- vorbind despre Dumnezeu, misticii folosesc o terminologie antinomică.
- **Dionisie Areopagitul** spunea că: „Dumnezeu este și nu este”, iar Cartea Iov are la bază ideea antinomici.
- și **dogma Sfintei Treimi are antinomii.**
- în ea se spune că:
 - **Dumnezeu e o FIINȚĂ ÎN TREI PERSOANE, ACEEAȘI FIINȚĂ SE AFLĂ ÎNTREAGĂ ÎN FIECARE PERSOANĂ;**
 - **CELE TREI PERSOANE EXISTĂ DEODATĂ, SUNT VEȘNICE, ȘI TOTUȘI SE SPUNE CĂ TATĂL NAȘTE PE FIUL ȘI PURCEDE PE DUHUL SFÂNT, ceea ce ar presupune o existență anterioară a Tatălui;**
 - **FIUL, DEȘI E NĂSCUT DIN VECI, ȚOTUȘI EL SE NAȘTE ȘI ACUM, SE NAȘTE MEREU, NAȘTEREA LUI FIIND CONTINUĂ, LA FEL CA ȘI PURCEDEREA DUHULUI SFÂNT;**
- nici una din afirmațiile de mai sus nu pot fi pricepute de minte.
- noi nu putem înțelege cum sunt nașterea și purcederea veșnice.
- după logica noastră, nașterea presupune un interval de timp între născător și născut, de asemenea și purcederea, ceea ce înseamnă, conform logicii noastre, că Tatăl ar trebui să existe înaintea Fiului și a Duhului Sfânt.
- **Sfântul Ioan Damaschin** căuta să explice acest lucru prin comparație, spunând că:
 - **„După cum focul exista deodată cu lumina din el și nu este mai întâi focul și pe urmă lumina, ci deodată; și după cum lumina se naște totdeauna din foc, și este întotdeauna în el, fără să se despartă deloc, de el tot astfel și Fiul se naște din Tatăl, fără să se despartă de El, ci este pururea cu El”.**

- **Sensul antinomiilor:**

- filosoful **Hegel**, de exemplu, spune că **teza și antiteza se rezolvă într-o armonie, superioară, în sinteză.**
- **Plotin și Cusanus** spun că **acest conflict se rezolva în Dumnezeu, care e COINCIDENTIA OPPOSITORUM.**
- alții afirmă că **paradoxele pot fi înlăturate printr-o logică trivalentă sau polivalentă.**
- logica clasică cunoștea două valori pentru propoziții: adevărul și falsul.
- orice propoziție este adevărată sau falsă: „Tertium non datur”.
- **aparitia paradoxelor, în care apar propoziții ce nu pot fi declarate nici adevărate, nici false, fiindcă ajungem la contradicții, a sugerat ideea că despărțirea duală adevăr-fals, este convențională și că îi scapă unele propoziții.**
- de aceea, s-a ajuns din partea unora la concluzia că **trebuie să spunem că propoziția poate lua mai multe valori, de exemplu trei: ADEVĂRUL, FALSUL și TERȚUL.**
- prin aceasta **s-a constituit o logică trivalentă**, cu alte legi decât ale logicii clasice.
- o astfel de logică e o **teorie matematică perfectă.**
- mai apoi s-au imaginat **legi polivalente**, cu ajutorul cărora se crede că se poate face **urcarea spre adevăr.**
- ideile acestea s-au exprimat fie în mod sistematic și organizat prin erezii, fie prin manifestări izolate, dar logice, ale minții omenești.
- **Nicolaus Cusanus a căutat să împace antinomiile dogmei Sfintei Treimi, folosindu-se de anumite semne din matematică.**
- în acest scop, cele mai potrivite semne sunt cele matematice, însă nu folosite cu propozițiile ce le au în matematică, ci considerându-le la maximum.
- considerându-le astfel, constatăm că ele nu se mai deosebesc unele de altele, nu se mai opun unele altora, ci se confundă într-un element unic, care le cuprinde pe toate.
- în acest sens, **Cusanus** scrie:
 - „În Teologie trebuie, pe cât posibil, să îmbrățișăm termenii contradictorii într-o concepție simplă, depășindu-i. Nu trebuie în teologie, să concepem distincția și indistinția numai cu două lucruri contradictorii. Trebuie să le concepem, depășindu-le așa cum sunt în principiul lor cel mai simplu, unde nu mai există deosebire între distincție și indistinție. Atunci înțelegem limpede că trinitatea și Unitatea sunt unul și același lucru. În adevăr, unde distincția este indistinție, Trinitatea este Unitatea; și invers, unde indistinția e distincția, Unitatea este Trinitate”.
- după alții, **antinomismul dogmelor e explicabil dacă avem în vedere faptul că cuprinsul lor e revelat, că el vine din cer, și că mintea omului fiind mărginită, nu-l poate cuprinde întreg și deodată.**

4. PERIHOREZA ȘI APROPRIEREA:

- **PERIHOREZA:**
 - persoanele Sfintei Treimi sunt distincte, dar nu sunt separate în așa fel ca să nu existe comuniune strânsă între Ele.
 - **Persoanele Sfintei Treimi se întrepătrund, se înconjoară reciproc, locuiesc una în alta, fiecare este întreagă în celelalte două persoane.**

- „Fiul este în Tatăl și în Duhul, Duhul în Tatăl și în Fiul, iar Tatăl în Fiul și Duhul, fără ca să se contragă, să se confunde sau să se amestece”, dar acestea fără să dispară personalitatea lor.
- acest mod de existență al persoanelor divine se numește **PERIHOREZA (PERICHORESIS, ENYPARXIS, CIRCUMINCESSIO, CIRCUMMSESSIO)**.
- deci, la baza perihorezei stă de o ființimea Persoanelor.
- ideea de perihoreză a existat totdeauna în Biserică, însă termenul nu-l găsim decât la Sfântul Ioan Damaschin.
- antecesorii lui, precum Sfântul Atanasie cel Mare și capadocienii foloseau pentru exprimarea acestei idei cuvintele: **SYNSFEIA, HENOSIS**.
- prin cuvântul perihoreză se exprimă atât **UNITATEA**, cât și **TRINITATEA** Dumnezeirii.
- **UNITATEA**, prin aceea că Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt au aceeași Ființă, că Ființa lor e identică, iar **TRINITATEA** prin aceea că unica Ființă divină subzistă în trei persoane.
- având identitate de ființă, **Persoanele Sfintei Treimi** nici nu pot fi concepute altfel decât ca locuind una cu alta, ca întrepătrunzându-se.
- perihoreza e mărturisită de Sfânta Scriptură.
- Domnul Hristos spune către Filip:
 - „Nu crezi tu că Eu în Tatăl sunt și că Tatăl Meu este întru Mine? Vorbele pe care vi le grăiesc nu le spun de la Mine, ci Tatăl care sălășluiește întru mine face lucrările Lui” (Ioan 14, 10).
- același lucru Îl spune Mântuitorul și cu alt prilej:
 - „Tatăl este întru mine și Eu întru El” (Ioan 10, 38).
- astfel se arată **unitatea indisolubilă a vieții divine**, care nu înseamnă și identitatea personală a Tatălui și a Fiului.
- Sfântul Atanasie cel Mare scrie:
 - „Deoarece Ființa și divinitatea Tatălui este Ființa Fiului, pentru aceea este Fiul în Tatăl și Tatăl în Fiu. De aceea a și adăugat El, cu drept cuvânt, după ce mai înainte a zis: «Eu și Tatăl una Suntem», cuvintele: «Eu sunt în Tatăl și Tatăl este întru Mine», spre a arăta identitatea Dumnezeirii și unicitatea Ființei”.
- taina întrepătrunderii caută să o lămurească, întrucâtva, **Dionisie Areopagitul**, prin următoarea asemănare:
 - „Rămânerea și locuirea... ipostasele divine în Sine, într-o unitate nediferențiată și transcendentă, totuși fără vreo amestecare în vreo parte, este așa precum sunt luminate lămpile ce se găsesc într-o casă și se pătrund una pe alta, dar fiecare se deosebește în chip distinct și absolut de cealaltă, deși prin deosebirea lor sunt unite într-una singură, iar în unitatea lor își păstrează deosebirile. Căci precum am spus, unirea întregă și complexă a luminilor între ele nu s-a confundat sau amestecat deloc, deși lumina este (încorporată) în aerul material și se revarsă din substanța materială a focului. Dar noi susținem că unitatea cea supraesențială a lui Dumnezeu depășește nu numai minunile corpurilor materiale, ci chiar pe acelea ale sufletelor și ale inteligențelor pe care le posedă, în chip neamestecat și supralumesc luminile cele divine și supracerești, printr-o participare ce corespunde puterilor fiecăreia de a participa la unitatea cea a toate transcendentă”.
- Sfântul Ioan Damaschin caută să exprime prin perihoreză raporturile Persoanelor divine în aceeași ființă, spunând:

- „Spunem că cele trei ipostasuri sunt unele în altele nu ca să introducem mulțime și gloată de Dumnezei. Prin cele trei ipostasuri cunoaștem că Dumnezeirea este necompusă și neamestecată; iar prin faptul că ipostasurile sunt de aceeași ființă, sunt unele în altele și sunt identice în ceea ce privește voința, activitatea, puterea, stăpânirea și mișcarea, cunoaștem să spun așa, că Dumnezeirea este neîmpărțită și că este un singur Dumnezeu”.

- având aceeași ființă și locuind una în alta persoanele divine sunt absolut egale în perfecțiuni, nu are una o strălucire mai mare decât alta și nici strălucirea tuturor nu e mai mare decât strălucirea uneia.

- **APROPRIEREA:**

- tot ceea ce se referă la Ființa divină sau la acțiunile externe ale lui Dumnezeu, este comun celor trei Persoane.

- în Dumnezeu există O SINGURĂ FIINȚĂ, EXISTĂ O SINGURĂ VOINȚĂ ȘI O SINGURĂ ACTIVITATE EXTERNĂ.

- CÂND UNELE NUMIRI, ATRIBUITE SAU ACTIVITĂȚI CE SE REFERĂ LA TOATE TREI PERSOANELE SUNT ÎMPRUMUTATE ȘI ATRIBUITE UNEI PERSOANE, VORBIM DE APROPIERE.

- deci, apropierea ar fi atribuirea unei însușiri sau unei lucrări comune, uneia din persoanele Sfintei Treimi.

- apropierea înseamnă a face ceva propriu (TRAHERE AD PROPRIUM) din ceea ce e comun.

- ceea ce i se atribuie, ce i se apropiază unei persoane nu i se Atribuie cu excluderea celorlalte Persoane.

- de pildă, dacă spunem că Tatăl este puterea, Fiul înțelepciunea și Duhul Sfânt bunătatea, nu trebuie înțeles că Fiul și Duhul Sfânt sunt excluși de la putere, sau Tatăl și Fiul de la bunătate.

- toate însușirile ființiale pot fi apropiate, unei Persoane, dar și o însușire sau lucrare poate fi atribuită mai multor persoane, întrucât ea nu e ceva ce ține exclusiv numai de una.

- tradiția patristică a apropiat Persoanelor divine numiri de-ale lui Dumnezeu, însușiri ființiale și lucrări externe.

- lucrările externe și ele deși aparțin celor trei persoane totuși, i se atribuie Tatălui hotărârea de a le face, Fiului executarea lor, iar Duhului Sfânt, desăvârșirea.

- aceste lucrări (CREAREA, MÂNTUIREA ȘI SFINȚIREA) ar putea fi numite și PREDICATE sau ÎNSUȘIRI PERSONALE EXTERNE, întrucât se referă la ACȚIUNEA EXTERNĂ A PERSOANELOR DIVINE, spre deosebire de însușirile interne, sau proprietățile propriu-zise, prin care se disting cele trei persoane între ele (nenăscut, născut și purces).

STUDIUL 3

DOCTRINA „FILIOQUE”

1. ASPECTE GENERALE:

- expresia Filioque (sau et Filio) exprimă **învățătura romano-catolicilor că Duhul Sfânt purcede din Tatăl și din Fiul.**
- în Noul Testament, despre originea Duhului Sfânt, nu se spune numai atât că El purcede din Tatăl.
- romano-catolicii afirmă că această expresie nu exclude purcederea Lui și *din* sau *de la* Fiul.

2. ARGUMENTE SCRIPTURISTICE:

- Ioan 15, 26:

- „Când va veni Mângâietorul, pe care Eu îl voi trimite vouă de la Tatăl, Duhul Adevărului, Care de la Tatăl purcede, acela va mărturisi pentru Mine”;

- cuvintele „Care de la Tatăl purcede”, nu, exclud, ci dimpotrivă, presupun purcederea Duhului Sfânt și de la Fiul, pentru că Tatăl și Fiul sunt de o ființă și toate însușirile pe care le are Tatăl, le are și Fiul.

- concluzia aceasta este însă greșită.

- **Tatăl și Fiul desigur că sunt una după ființă, dar sunt doi ca persoane.**

- ei au atribute sau însușiri comune, dar fiind doi ca persoane, **Ei au și proprietăți sau însușiri personale, prin care se deosebesc unul de altul.**

- întrebarea se pune astfel: purcederea Duhului Sfânt este o însușire ființială sau personală?

- dacă **purcederea** nu este și nu poate fi o însușire ființială a Divinității, urmează că **este o însușire personală, o proprietate a Tatălui.**

- ca atare, ea **aparține numai Tatălui.**

- acest lucru a și voit să-l spună Mântuitorul prin cuvintele din textul citat mai sus.

- prin aceste cuvinte, **Domnul face deosebire între trimiterea Duhului Sfânt în lume, care se face prin Fiul, și între purcedere care e numai de la Tatăl.**

- **prima este temporară, iar a doua este veșnică.**

- romanii-apusenii caută să arate că însăși expresia Domnului: „Pe care Eu Îl voi trimite vouă de la Tatăl” (Ioan 15, 26), exprimă ideea că Duhul Sfânt purcede de la Fiul.

- cu alte cuvinte, **trimiterea unei Persoane a Sfintei Treimi de către o alta presupune cu necesitate purcederea celei trimise de la cea care trimite.**

- și **judecata aceasta este greșită.**

- dacă am admite-o, ar trebuie să admitem că și Fiul e născut din veci din Duhul Sfânt, deoarece Sfânta Scriptură ne spune că și El (Fiul) se trimite în lume de Duhul Sfânt.

- astfel, Mântuitorul spune: „Duhul Domnului este asupra Mea, pentru care M-a uns să binevestesc săracilor, M-a trimis să tămăduiesc pe cei zdrobiți cu inima” - Luca 4, 18.

- **Ioan 16, 12-15** este un alt text pe care își bazează romano-catolicii dogma despre Filioque: „Ci când va veni Acela, Duhul Adevărului, vă va învăța pe voi tot adevărul; căci nu va vorbi de la Sine, ci va vorbi ce I s-a spus și cele viitoare va vesti vouă. El pe Mine mă va preamări, căci din ce este al Meu va lua ca să vă vestească vouă. Toate câte are Tatăl sunt ale Mele, pentru aceea zis-am că ia din ce e al meu, ca să vă vestească vouă”;

- expresia „din ce este al Meu va lua” este interpretată de apuseni în sensul că Duhul Sfânt își ia știința de la Fiul.

- și fiindcă în Dumnezeu nu este compoziție din subiect și accidente, ci toate sunt una, prin urmare, având Duhul Sfânt știința Sa de la Fiul, de la El își are și existența și esența.

- și fiindcă a-și avea existența și esența de la altul înseamnă a purcede de la Acela, de aceea Duhul Sfânt purcede de la Fiul.

- concluzia pe care o trag apusenii din versetele de mai sus nu este corectă.

- prin cuvintele citate, **Domnul nu vrea să vorbească despre originea Duhului Sfânt.**
- **Duhul Sfânt nu avea nevoie să-și ia originea, dacă purcederea Lui din Tatăl e desăvârșită.**
- **Duhul Sfânt trebuia să ia de la Fiul nu originea, ci învățătura, spre a o continua în scopul sfințirii oamenilor.**
- când va veni însă Duhul Adevărului, pe care L-a promis, **Acela va continua opera Sa, inspirând și sfințind pe oameni, asistând în sinoade și învățând pe ucenici tot adevărul.**
- căci, „din ce este al meu va lua” înseamnă numai atât că **va lua învățătura Fiului și va continua să o propage pe aceasta.**
- această interpretare o dau Sfinții Părinți textului de mai sus.
- **Sfântul Ioan Hrisostom scrie: „A zis Fiul: Din ce este al meu va lua, va să zică: ceea ce am vorbit aceeași va vorbi și El (Duhul Sfânt)”**
- de asemenea, nici din cuvintele: „**Toate câte are Tatăl sunt ale Mele**” nu se poate deduce purcederea Duhului Sfânt și de la Fiul, pentru că ele **nu se referă la purcedere, ci la însușirile ființiale dumnezeiești, iar în cazul de față, la știința dumnezeiasca, care este comună celor trei Persoane.**
 - **Galateni 4, 6: „Și pentru că sunteți fii, trimis-a Dumnezeu pe Duhul Fiului Său în inimile voastre”;**
 - **Romani 8, 9: „Voi, însă, nu sunteți sub puterea cărnii, ci a duhului, dacă într-adevăr Duhul Lui Dumnezeu sălășluiește întru voi. Iar dacă cineva nu are Duhul lui Hristos, acela nu este al Lui”.**
- apusenii spun că Duhul Sfânt se numește **Duhul Tatălui** (Matei 10, 20), pentru că **purcede de la Tatăl.**
- și întrucât în textele de mai sus **se numește și Duhul Fiului**, desigur că se numește astfel din cauză că **purcede și de Fiul.**
- **Duhul Sfânt se numește Duhul Tatălui, pentru că purcede din Tatăl, dar El se numește așa și pentru că e consubstanțial cu Tatăl.**
- drept aceea, dacă în pasajul din Galateni 4, 6, **Duhul se numește Duhul Fiului, nu e numai decât necesar să se numească așa pentru că ar purcede din Fiul.**
- **faptul că e deoființă cu Fiul, că rămâne întotdeauna în comuniune cu El și că e trimis în lume de El (de Fiul), sunt împrejurări suficiente pentru a se numi Duhul Fiului.**
- în ceea ce privește textul de la Romani 8, „**Duhul lui Hristos**” însemna îmbrăcarea lui Hristos (Galateni 3, 27), însemnează o **viețuire duhovnicească a creștinilor.**
- astfel stând lucrurile, urmează că în expresia „**Duhul lui Hristos**”, de la Romani 8, 9, **nu este vorba de Persoana a treia a Sfintei Treimi.**
 - **Ioan 20, 22-23: „Și grăind acestea, a suflat și le-a zis: «Luați Duh Sfânt, cărora veți ierta păcatele, vor fi iertate...»”;**
- romano-catolicii spun că **aici se înfățișează purcederea Duhului Sfânt și de la Fiul, într-un chip văzut (prin suflare).**
- aici e de observat că dacă explicarea apusenilor ar fi corectă, și dacă suflarea ar fi un indiciu al purcederii Duhului Sfânt și de la Fiul, atunci ar trebui să spunem că Duhul Sfânt purcede și de la Sfinții Apostoli, ba chiar și de la episcopi și preoți, pentru că ei au împărțit pe Duhul Sfânt celor credincioși, într-un mod văzut (adică prin punerea mâinilor).
- în general, Sfinții Părinți nu explică citatul de la Ioan 20, 22 în sensul Filioque, iar unii comentatori înțeleg **expresia de Duh Sfânt ca referindu-se nu la Persoana a treia a Sfintei Treimi, ci la darul sau puterea dată Sfinților Apostoli de a învăța și administra Tainele.**

3. SFÂNȚA TRADIȚIE ȘI ISTORIA:

a. **SIMBOLUL AȘA-NUMIT ATANASIAN, ÎN CARE SE SPUNE: „SPIRITUS SANCTUS A PATRE ET FILIO, NON FACTUS, NEC CREATUS, NEC GENITUS EST, SED PROCEDENS”.**

- în versiunea greacă, simbolul nu are cuvintele „et Filio”.

- Simbolul acesta nu este al Sfântului Atanasie cel Mare, ci datează dintr-un timp de după secolul 5.

- prin urmare, din simbolul așa-numit atanasian nu rezultă că Biserica primară ar fi avut credința în Filioque.

b. **ÎNVĂȚĂȚURA DESPRE PURCEDEREA DUHULUI SFÂNT NUMAI DE LA TATĂL SE SPUNE CĂ A FOST CONDAMNATĂ DE SINODUL III ECUMENIC DIN EFES (431), CEEA CE S-A FĂCUT PRIN CONDAMNAREA SIMBOLULUI LUI NESTORIE.**

- Sinodul III Ecumenic a condamnat simbolul nestorian pentru rătăcirile din el și a înțeles să condamne numai aceste rătăciri, iar nu și învățăturile ortodoxe pe care le conținea.

- pentru a ilustra aceasta, ne-am putea referi la reprobarea, de către Biserica Ortodoxă, a Mărturisirii lui Chiril Lucaris, care a fost reprobată pentru rătăcirile ce le cuprinde, însă se înțelege că nu au fost reprobate și adevărurile din ea.

c. **SINODUL III ECUMENIC A APROBAT ANATEMATISMELE SFÂNTULUI CHIRIL AL ALEXANDRIEI CONTRA LUI NESTORIE, ÎN ANATEMATISMA IX, DUHUL SFÂNT FIIND NUMIT PROPRIU FIULUI.**

- expresia această arată în mod lămurit că Duhul Sfânt ar purcede și de la Fiul.

- anatematismă în chestiune nu conținea nicidecum credința în purcederea Duhului Sfânt și de la Fiul.

- cuprinsul anatematismei este următorul:

▪ „Dacă cineva zice că Domnul Iisus Hristos cel unic a fost preamărit de Duhul, în sensul să puterea cea folosită (spre aceasta) ar fi fost una străină și nu cea din El și că a luat de la El (de la Duhul) puterea de a lucra împotriva lucrurilor necurate și de a face între oameni semnele cele dumnezeiești și nu mai vârtos, ca propriul Său Duh este cel prin care a lucrat semnele dumnezeiești, să fie anatema”.

- după cum se poate observa, anatematismă IX nu se referă la însușirea personală a Duhului Sfânt, ci prin ea se exprima învățătura că Iisus Hristos a făcut minuni prin Duhul Sfânt nu ca printr-o putere străină, ci ca printr-o putere proprie Lui, întrucât Duhul Sfânt este deoființă cu Fiul.

- posibilitatea ca această anatematismă să fie înțeleasă în sensul Filioque a fost înlăturată de însuși Sfântul Chiril al Alexandriei, în răspunsul pe care-l dă unei nedumeriri, exprimată de episcopul Teodoret.

- Sfântul Chiril lămurește aceste nedumeriri, spunând ca el numește în anatematismă amintită pe Duhul Sfânt Duh propriu Fiului, pentru ca deși purcede de la Tatăl, nu este străin Fiului.

d. **SINOADELE DIN TOLEDO (ANUL 589) ȘI AQUISGRANUM (AACHEN, ANUL 809):**

- Sinodul III din Toledo (589), declara în canonul 3: „QUICUMQUE SPIRITUM SANCTUM NON CREDIT AUT NON CREDHERIT A PATRE ET FILIO PROCEDERE, CUMQUE NON DIXERIT CORTEMUM ESSE PATRI ET FILIO ET COEQUALEM, ANATEMA SIT”.

- fără îndoială că cele de mai sus sunt adevărate, însă ele nu dovedesc că Filioque era o credință generală în Biserica veche, ci numai atât că această erezie se introduce prima

dată în Biserica din Spania, iar introducerea ei a fost determinată nu de Sfânta Tradiție, ci din motive de oportunitate.

- episcopii ortodocși din Spania, vrând să arate acest lucru **vizigoților**, cum că Fiul nu e inferior Tatălui, au considerat că acest lucru s-ar putea face **dacă s-ar introduce în Simbolul credinței că și Fiul, iar nu numai Tatăl, purcede pe Duhul Sfânt, în sensul că în felul acesta s-ar evidenția egalitatea Fiului cu Tatăl.**

- arienii din Spania au acceptat formula și au trecut la ortodoxie împreună cu regele lor, Recared.

- **formula sinodului din Toledo a fost acceptată și de sinodul de la Frankfurt, din anul 749 și de cel din Aachen, la 809.**

- **Teodulf, episcopul de Orleans**, studiind chestiunea, a ajuns la concluzia că Duhul Sfânt purcede și de la Fiul, concluzie ce a fost aprobată și de **sinodul din Aquisgranum (Aachen), în anul 809.**

- totuși, **Carol cel Mare i-a cerut papei să dispună introducerea lui Filioque în simbol, fapt ce se va petrece în Biserica din Roma abia în anul 1014, sub papa Benedict VIII.**

- la **sinodul din Florența din anul 1439** s-a admis Filioque și din partea orientalilor, care s-au unit, sub presiune, cu Roma.

- **Luther, Calvin și Zwingli** au preluat din Biserica apuseană credința în Filioque, la fel și anglicanii.

- astfel, articolul 5 din **mărturisirea de credință a Bisericii anglicane**, suna astfel: „Duhul Sfânt purcezând din Tatăl și din Fiul, este de aceeași ființă, de aceeași mărire și de aceeași slavă, împreună cu Tatăl și cu Fiul, Dumnezeu adevărat și veșnic”.

f. ROMANO-CATOLICII RECURG ȘI LA UNELE TEXTE DIN SFINȚII PĂRINȚI, CARE PAR A SPRIJINI DOCTRINA LOR.

- **DUHUL SFÂNT PETRECE ÎN FIUL;**
- **DUHUL SFÂNT SE ODIHNEȘTE ÎN FIUL;**
- **DUHUL SFÂNT ESTE ICOANA FIULUI;**
- **DUHUL SFÂNT ÎȘI ARE IZVORUL ÎN FIUL;**

- prin ele se exprima sau trimiterea temporală, sau numai unitatea Ființei Duhului Sfânt cu Fiul.

- **Sfântul Atanasie îl numește pe Fiul, „IZVORUL SFÂNTUL DUH”, pentru că Fiul este Acela ce trimite pe Duhul Sfânt în lume.**

- **Sfântul Ioan Damaschin**, spunând că Duhul Sfânt se odihnește în Fiul, înțelege că El e deoființă cu Fiul:

- **„Credem și în unul Duhul Sfânt, Domnul și Făcătorul de viață, care purcede din Tatăl și se odihnește în Fiul, împreună închinat și slăvit cu Tatăl și cu Fiul, ca fiind de aceeași ființă și coetern”;**

- la rândul său, **Sfântul Vasile cel Mare** spune:

- **„Din Tatăl se naște Fiul, prin care sunt toate lucrurile și cu care, totdeauna, este cunoscut inseparabil și Duhul Sfânt, deoarece nu ne putem gândi la Fiul fără ca Acesta să fie luminat prin Duhul. Astfel, pe de o parte, Duhul Sfânt, izvor al tuturor bunurilor distribuite creaturilor, este unit cu Fiul inseparabil, pe de altă parte ființa Sa este independentă de Tatăl, din care El purcede. Prin urmare, noțiunea caracteristică a proprietății Sale personale este de a se fi manifestat după Fiul și cu El de a subzista, purcezând din Tatăl”;**

g. UNII DIN SFINȚII PĂRINȚI ȘI SCRITORII BISERICEȘTI PROPOVĂDUIESC ÎN MOD CLAR FILIOQUE, PRECUM SUNT FERICITUL AUGUSTIN, FULGENȚIU DE RUSPE, LEON CEL MARE, GHENADIE DIN MARSILIA SAU FELIX DE NOLA.

- din părerile lor nu rezulta că ei propovăduiesc doctrina Bisericii, ci numai atât că își exprimau părerea personală referitoare la un punct anume.
- bineînțeles că după ei au venit alții, care au propovăduit Filioque cu toată convingerea, exprimând prin aceasta învățătura unor Biserici locale, însă aceasta s-a întâmplat mai târziu.

4. ARGUMENTE RAȚIONALE:

- DACĂ DUHUL SFÂNT NU AR PURCEDE ȘI DE LA FIUL, ATUNCI PERSOANA DUHULUI SFÂNT NU S-AR DEOSEBI ÎNDEAJUNS DE PERSOANA FIULUI.**
 - numai admitând Filioque avem deosebirea necesară suficientă între cele două persoane (Perrone, Specht, Baeur).
 - conform învățăturii Sfintei Scripturi, **întrucât Fiul e născut, iar Duhul Sfânt purces din Tatăl, ei se deosebesc îndeajuns unul de altul.**
 - **dacă pentru a se deosebi s-ar mai cere și alte însușiri, atunci Fiul ar dobândi o prioritate față de Duhul Sfânt.**
 - în cazul acesta, **Duhul Sfânt ar fi, într-un anumit fel, subordonat Fiului.**
 - **între Persoanele Sfintei Treimi trebuie să existe un raport perfect.**
 - **acest raport însă ni-l putem închipui că exista între Fiul și Duhul Sfânt, numai dacă admitem că Duhul Sfânt purcede și de la Fiul.**
 - persoanele Sfintei Treimi având aceeași ființă, constituie o **unitate neîmpărțită.**
 - **această unitate e superioară oricărui raport intern nemijlocit.**
 - în Sfânta Treime nu exista ceva mai mult sau mai puțin perfect, așa ca să putem spune că fără Filioque nu ar exista un raport perfect între Fiul și Duhul Sfânt.
 - pe lângă aceasta, **oricât s-ar strădui mintea omenească, nu va reuși să precizeze în ce consta raportul perfect între cele trei Persoane.**
 - argumentul de mai sus se întoarce împotriva apusenilor, deoarece prin admiterea lui Filioque și **Fiul se deosebește prin mai multe însușiri de Duhul Sfânt, și anume, odată ce e născut din Tatăl, altădată că purcede împreună cu Tatăl, Duhul Sfânt.**

5. EXPLICAREA FORMULEI „DIA TOU YOU”:

- există **Sfinți Părinți** care folosesc expresia că **Duhul Sfânt purcede de la Tatăl, prin Fiul, „DIA TOU YIOU”.**
- după apuseni, **formulele din Fiul și prin Fiul exprimă una și aceeași idee.**
- chestiunea aceasta a fost lămurită încă din secolul 8, cu prilejul mărturisirii de credință a patriarhului Tarasie al Constantinopolului, care spunea că **Duhul Sfânt purcede de la Tatăl prin Fiul.**
- **Sinodul din Florența** a hotărât ca **prepozițiile PRIN și DIN au același înțeles.**
- atât în Sfânta Scriptură, cât și la Sfinții Părinți, se află o **mulțime de locuri în care prepoziția DIA are alt înțeles decât EK.**
- ea are înțeles temporal și atunci însemna: **CU, DUPĂ, DEODATĂ CU, DE LA, ÎNCOACE, PÂNĂ LA, ÎN DECURSUL.**
- prin expresia DIA TOU YIOU, Sfinții Părinți **exprimă uneori manifestarea Duhului Sfânt în lume, deci nu purcederea, iar alteori originea lui.**
- **Sfântul Chiril al Alexandriei** scrie:
 - **„Provine din Tatăl cel viu, prin Fiul... provine din Acela după ființă și se dăruiește creaturii prin Fiul”.**

- însă Sfinții Părinți folosesc expresia DIA TOU YIOU și când vorbesc despre originea Duhului Sfânt.
- cu toate acestea, ei nu o iau în sensul de purcedere a Duhului Sfânt și de la Fiul, deci nu o iau în înțelesul lui EK.
- dimpotrivă, în astfel de cazuri ei stabilesc o deosebire între DIA și EK, înțeleg cu totul altceva prin DIA și altceva prin EK.
- Sfântul Maxim Mărturisitorul de asemenea utilizează expresia PRIN FIUL, însă el exclude orice posibilitate de a fi interpretat în sensul apusean.
- Sfântul Maxim îi scrie presbiterului Marin din Cipru, că prin această expresie latini:

 - „nu fac pe Fiul cauză a Duhului, căci numai o cauză cunosc și pentru Fiul și pentru Duhul Sfânt, pe Tatăl, a unuia prin naștere, a celuilalt prin purcedere; ci aceasta o spun ca să arate că Duhul Sfânt provine prin Acela (DIA AUTOU PROIENAI)”.

- Sfântul Ioan Damaschin repeta de mai multe ori expresia că DUHUL SFÂNT PURCEDE DIN TATĂL, PRIN FIUL.
- el scrie că:

 - Duhul Sfânt „S-a făcut cunoscut și se dă noua prin Fiul... Fiul și Sfântul Duh sunt din Tatăl, după cum raza și lumina sunt din soare. Soarele este izvorul razei și al luminii. Prin rază ni se dă lumina și ea este aceea care ne luminează și cu care ne împărtășim”.

- Sfântul Ioan Damaschin nu numai că nu exprimă prin cuvintele „prin Fiul” ideea purcederii Duhului Sfânt și de la Fiul, ci dimpotrivă, el înlătură orice posibilitate de a fi înțeles în acest sens, spunând că numai Tatăl este cauza Duhului Sfânt.
- așadar, prin formula DIA TOU YIOU, Sfinții Părinți nu vor să exprime nicidecum purcederea Duhului Sfânt și de la Fiul, ci ei exprimă prin ea sau arătarea Duhului Sfânt în lume prin Fiul, sau faptul că Duhul Sfânt urmează după Fiul, ca unul care își are existența din veci, din Tatăl, împreună cu, sau deodată cu Fiul.
- DE PURCEDERE TREBUIE DEOSEBITA TRIMITEREA TEMPORALĂ A DUHULUI SFÂNT.
- TRIMITEREA ARE CARACTER TEMPORAL, IAR PURCEDEREA ARE CARACTER VEȘNIC.
- Duhul Sfânt nu se trimite în lume prin dumnezeirea sa, pe care o are din veci, ci se trimite pentru a face simțită această Dumnezeire într-un mod concret.
- Duhului Sfânt I se încredințează misiunea de a continua opera Fiului.
- dacă Fiul nu venea în lume Fiul, nu venea nici Duhul Sfânt, fapt pentru care putem spune că venirea Fiului în lume este cauza venirii Duhului Sfânt, sau că Fiul este cauza Duhului Sfânt.

6. TEOLOGII RUȘI DESPRE FILIOQUE:

1. CONFERINȚA UNIONISTĂ CU VECHII CATOLICI, CARE A AVUT LOC LA BONN, ÎNTRE 14 SEPTEMBRIE 1874 ȘI 10-16 AUGUST 1875 A STABILIT FORMULA CE TREBUIA PRIMITĂ DE VECHII CATOLICI, 6 ARTICOLE CARE SE POT ÎNTEMEIA PE DOGMATICA DAMASCIANĂ;
 - în ea se primește DIA (articolul 3), Fiul fiind socotit ca mijlocitorul între celelalte două Persoane, și Duhul, ca legătură de iubire între Tatăl și Fiul.
 - se precizează că Duhul Sfânt este al Fiului și nu din Fiul, precum e din Tatăl.
 - întrucât aceste articole au fost înțelese de vechi catolici altfel decât decât în sensul ortodox, nu s-a ajuns la nici un rezultat.
2. VASILE BOLOTOV PUBLICA ÎN 1892, 27 DE TEZE DESPRE PURCEDEREA DUHULUI SFÂNT.

- conform părerilor sale, „dogmei” îi aparține învățătura despre purcederea din Tatăl și despre consubstanțialitatea Persoanelor.
- astfel, formula DIA TOUTOY este un „teologumen” de mare autoritate.
- Fiul nu este nici principiu, nici cauză, nici împreună-căutător al existenței Duhului Sfânt, ci CONDITIO SINE QUA NON, astfel încât Duhul să nu purceadă decât după nașterea Fiului, după cum suflarea purcede prin voce.
- Filioque nu are același sens cu DIA TOUTOY, ci e un teologumen de o însemnătate mai mică decât a aceluia.
- de altfel, acest aspect nu poate fi socotit drept un IMPEDIMENTUM DIRRIMENS al comuniunii dintre Biserici.
- Bolotov face o critică a scrierii patriarhului Fotie, „Despre mistagogia Sfântului Duh”, pe care o socotește insuficient documentată.
- prin urmare, conform viziunii sale, Filioque nu este o erezie.

3. PAVEL SVETLOV, CONSIDERĂ CĂ „E O RUȘINE PENTRU TEOLOGIA RUSĂ SĂ CONTINUE A CONSIDERA «FILIOQUE» CA O EREZIE, DUPĂ CE S-A EVIDENȚIAT CA O PĂRERE BLAGOCESTIVĂ TEOLOGICĂ”.

- dacă e drept că s-a ridicat la rangul de dogmă o părere particulară, e tot atât de drept că despărțirea Bisericilor nu s-a produs din cauza lui „Filioque”.
- „Filioque” nu e deloc atestată de cei indicați mai sus, deci nu poate fi «o părere blagocestivă teologică».

4. LEPORSKY ȘI IOAN DE KRONSTADT AU ACCEPTAT UN PUNCT DE VEDERE APROAPE ROMANO-CATOLIC;

5. SERGIU BULGAKOV TRATEAZĂ PROBLEMA PURCEDERII DUHULUI SFÂNT, ÎN CARTEA SA „PARACLETUL”.

- **capitolul purcederii Duhului** nu se pune pentru Părinți, ci este o taină de negrăit, inaccessibilă.
- teologia apuseană a luat ca punct de plecare UNICITATEA NATURII ÎN CARE APAR TREI IPOSTASE *per relatione ad invicem*.
- persoanele fiind relații, cele două sunt unite prin iubirea de a treia, Duhul Sfânt.
- cele două tipuri de interpretare a purcederii, răsăritean și apusean, au existat paralel și s-au ignorat, iar când s-au descoperit, au intrat în conflict.
- formula lui Fotie reprezintă o biruință a spiritului scolastic, fără luptă: e tot „Filioque” latin, cu semnul de „mai puțin”, deci un „anti-Filioque”.
- Sinoadele de la Lyon și din Ferrara-Florența desăvârșesc răul, ambele părți ale lumii creștine dispunând asupra originii.
- BULGAKOV se ridică împotriva relațiilor de origine, opuse: persoanele nu pot fi aceste relații, întrucât subiectul oricăror persoane e spiritul.
- greșeala inițială este aceea că se înțelege natura ca un fond comun al Ipostaselor, ca o coproprietate a lor, deci separată de ele.
- în realitate, natura aparține tot atât de bine Sfintei Treimi în întregimea ei cât și fiecăreia dintre Ipostase.
- Duhul Sfânt este legătura de iubire a celorlalte două ipostase, triumphiul e simbolul desăvârșit al Sfintei Treimi, prin punctele sale, și nu prin linii, ca în „Filioque”.

- nu există dogmă care să precizeze purcederea Duhului Sfânt și deci nu poate fi vorba de o erezie asupra acestui capitol.
- de aceea, toate teologumenele pot fi primite.
- **stadiul de azi al pnevmatologiei nu îngăduie formularea acestei dogme și ea nu poate constitui un INPEDIMENTUM DIRRIMENS: diferitele formule amintite sunt numai opinii teologice și, prin practica liturgică, cele două principale dia și que au dobândit drept de cetățenie în Biserica creștină.**
- „purcederea de la Tatăl” este o dogmă, fiind expusă de simbolul formulat de două sinoade ecumenice.
- DIA TON YIOU e un teologumen „Filioque”, este o EREZIE, deoarece nu-și are temei nici în Sfânta Scriptură, nici în Sfânta Tradiție.
- Sinodul al III-lea ecumenic a spus aceasta răspicat acum mai bine de un mileniu și jumătate.

7. POZIȚIA ROMÂNEASCĂ ÎN PROBLEMA „FILIOQUE”:

- teologia românească se apropie, prin formula Părintelui Dumitru Slăniloae:
 - „Duhul Sfânt e o persoană distinctă în Sfânta Treime nu întrucât ar purcede în mod separat din Tatăl, ci întrucât, ia loc în comuniunea dintre Tatăl și Fiul prin faptul că legat printr-o relație specială, intimă, nu numai cu Tatăl ci și cu Fiul. De altfel, fiecare Persoană din Sfânta Treime este Persoană nu numai întrucât are o relație cu alta, ci întrucât are o relație cu amândouă celelalte”.
- de asemenea, insistă ca să se folosească pentru relația Duhului cu Tatăl cuvântul „PURCEDERE”, iar pentru relația cu Fiul cuvântul „IEȘIRE”.

CREAREA LUMII

1. ASPECTE GENERALE:

- crearea lumii este **consecința firească a existenței iubitoare și trinitare a lui Dumnezeu.**
- **existența lui Dumnezeu, fiind totuna cu iubirea Lui, se manifestă nu numai în comuniunea Sfintei Treimi, ci și în afara ei.**
- datorită veșniciei acestei iubiri și hotărârea creării lumii a existat din veci în Dumnezeu.
- **facerea lumii nu este decât prima manifestare exterioară a iubirii divine.**

2. EXPLICAREA ORIGINII LUMII ÎN ISTORIA GÂNDIRII OMENEȘTI:

- originea lumii a fost explicată diferit în istoria gândirii omenești:
 - a. Conform lui Zoroastru, Platon și unii eretici, precum Simon Magul, Vasilide și Origen, existența este dualistă, adică la originea ei există două principii veșnice: Dumnezeu și materia.
 - în acest fel, Dumnezeu nu este decât un arhitect, demiurgos al lumii și nu mai este atotputernic.
 - ereticii manihei, priscillieni, paulicieni și bogomili învățau că lumea este opera diavolului.
 - această idee rezultă direct din concepția dualistă zooastristă.
 - dualismul a fost combătut temeinic de Sfinții Părinți și îndeosebi de Sfântul Atanasie cel Mare și Sfântul Maxim Mărturisitorul.
 - b. Panteismul consideră lumea o emanație din Dumnezeu, identificând-o cu Dumnezeu.
 - ideea a fost promovată în brahmanism, în filosofia greacă antică, iar în timpurile moderne de Giordano Bruno, Baruch Spinoza, Georg Friedrich Hegel și alții.
 - c. Materialismul crede că materia este veșnică, că există în sine și că spiritul nu există în sine, fiind o expresie a materiei evolute și neputând fi numit „spirit” în sens propriu.
 - lumea, așa cum se prezintă astăzi, este rezultatul, activității energiilor interne ale materiei veșnice.

3. RĂSPUNSUL CREȘTIN:

- față de aceste concepții străine, învățătura creștină se deosebește total, afirmând următoarele:
 1. Lumea este creată de Dumnezeu:
 - Sfântul Irineu spune:
 - „Dumnezeu a creat lumea nu prin îngeri sau prin oarecare puteri deosebite, căci Dumnezeu nu are lipsă de nimic, El putând face toate prin Cuvântul și prin Duhul Său”²;
 - la rândul său, Sfântul Ioan Damaschin scrie:
 - „Cei care spun că îngerii sunt creatorii unei ființe sunt gura tatălui lor, diavolul. Căci îngerii, fiind creaturi nu sunt creatori. Făcătorul, Proniatorul și Subzistentul tuturor este Dumnezeu, singurul necreat. Cel lăudat și slăvit în Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt”³;
 - crearea lumii de către Dumnezeu, adică de o Rațiune supremă, este dovedită de raționalitatea, legitatea ei, însăși armonia lumii.

² Sfântul Irineu al Lyonului, *Adversus haeresis*, 1, 22.

³ Sfântul Ioan Damaschin, *Dogmatica*, II, 3.

- totuși, în cele din urmă, această concluzie nu este o argumentare științifică, ci una bazată pe credință.

2. Lumea a fost creată din nimic, a fost adusă la existență din non-existență, din totală neexistență, din neant, nu din haos sau dintr-o materie preexistentă:

- de aici reiese și deosebirea ființială, totală, între Dumnezeu și lume.

- numai în acest fel se poate afirma Absolutul divin, însă această deosebire nu înseamnă distanțare sau necomunicare între Dumnezeu și lume, ci numai afirmarea reală a lui Dumnezeu.

- cuvântul „nimic” nu trebuie înțeles ca un principiu, ca o cauză reală, ci numai ca lipsă a oricărei realități, ca neant.

- singura cauză, totală, a creării lumii este în Dumnezeu însuși.

- crearea lumii din nimic poate fi comparată oarecum cu invențiile spiritului uman care scoate ceva nou, „crează” din materie forme noi de energie.

- totuși, comparația nu este suficientă, pentru că aceste energii chiar dacă nu se manifestară până atunci, existau real, deci ascuns.

- expresia „la început” înseamnă că la începutul creării lumii nu exista nimic în afară de Dumnezeu, ea înseamnă începutul existenței lumii, a timpului și legătura lumii, ca timp, cu Dumnezeu ca eternitate și posibilitatea imegrării timpului în eternitate.

- crearea din nimic este afirmată în pasajul din II Macabei 7, 28.

- Sfântul Irineu spune:

- „Oamenii desigur că nu pot face ceva din nimic, ci numai dintr-o materie existentă. Dumnezeu însă întrece pe oameni, prin aceea că El însuși a aflat materia formațiunii Sale, nefiind aceasta mai înainte”⁴;

- în același sens, Sfântul Atanasie cel Mare scrie:

- „Dacă Dumnezeu nu este și autorul materiei, ci a făcut lucrurile din materia existentă deja, atunci El apare slab, deoarece n-a putut fără materie să producă nimic din cele existente precum și slăbiciune; tâmplarul se arată prin aceea că fără lemn el nu poate face nimic”⁵

3. Lumea a fost creată în timp:

- expresia „în timp” înseamnă că lumea nu e veșnică, nu e creată, ci are un început.

- timpul, adică transformările, devenirea și relativitatea, sunt modul existențial al ființării lumii, așa cum a concluzionat și Fericitul Augustin⁶.

- timpul nu există în sine, el poate fi afirmat numai de la crearea lumii, el există numai prin lume și este o dimensiune a ei.

- astfel, Fericitul Augustin formulează:

- „Fără îndoială, lumea a fost creată nu în timp, ci împreună cu timpul; căci ceea ce se face în timp aceea se face după un timp și înainte de un timp, după acel timp care a trecut și înainte de acela care este viitor. Înainte de crearea lumii însă, nu putea să fie un timp trecut, căci nu exista nici o creatură în a cărei mișcare sau schimbare ar fi decurs timpul; cu timpul s-a creat lumea, dacă la producerea ei s-a născut mișcarea sau schimbarea”⁷;

4. Crearea în timp nu contrazice imuabilitatea lui Dumnezeu:

- ideea existenței și a creării lumii a existat din veșnicie în Dumnezeu, numai realizarea efectivă s-a făcut în timp.

- numai crearea are început, pe când ideea lumii veșnică.

- Sfântul Grigorie Palama arată că altceva e ființa și altceva e voința și lucrarea lui Dumnezeu.

⁴ Sfântul Irineu al Lyonului, *op. cit.*, II, 10.

⁵ Sfântul Atanasie cel Mare, *Despre întruparea Logosului*, II, în „Scrieri”, I, col. P.S.B., nr. 15, București, 1987, p. 91.

⁶ Fericitul Augustin, *De Civitate Dei*, X, 4, 2.

⁷ *Ibidem*, XI, 4, 2.

- dacă acestea ar fi identice, atunci lumea ar fi identică cu Dumnezeu, ceea ce este absurd.
- totalitatea ideilor după care a creat Dumnezeu lumea a fost numită de teologii ruși Sofia, Sofia necreată, lumea fiind copia acelui arhetip sau prototip divin, numește Sofia creată⁸
- afirmarea Sofiei ca entitate, o existență în sine, așa cum a făcut Bulgakov, este însă erezie, ea fiind condamnată în mod oficial de Biserica Rusă.
- ideea lumii ca și copie după un arhetip ideal exista și la Platon.
- la Platon, însăși ideea după care demiurgul a făcut lumea este o realitate metafizică în afară de Dumnezeu, pe când în creștinism ea se află în Dumnezeu.
- esențial este însă să înțelegem că lumea este expresia și lucrarea energiilor necreate ale lui Dumnezeu și nu expresia ființei sale, fapt pentru care crearea lumii nu contrazice imuabilitatea lui Dumnezeu.

5. Crearea în timp a lumii nu înseamnă că activitatea lui Dumnezeu are un început, că determină cumva pe Dumnezeu:

- la întrebarea „Ce a făcut Dumnezeu înainte de crearea lumii?”, Fericitul Augustin răspunde:

▪ „Nu a existat atunci, acolo unde nu a fost timp”⁹

- crearea lumii este o activitate extremă a lui Dumnezeu, un predicat.
- Dumnezeu lucrează din veci în sine, deci nu a avut nevoie de lume pentru a fi activ, crearea este un act absolut suveran al lui Dumnezeu.

6. Lumea este opera Sfintei Treimi:

- conform pasajului din Geneza 1, 26 și Ioan 1, 3, toate Persoanele Sfintei Treimi au participat la crearea lumii.
- de altfel, orice lucrare iconomică este trinitară.

7. Dumnezeu a creat lumea prin Cuvânt:

- Cuvântul a fost modul sau mijlocul de manifestare și realizare a voinței divine, fiind atât expresia puterii cât și a raționalității și iubirii lui Dumnezeu în raport cu lumea.

8. Lumea a fost creată liber, suveran și nu ca o necesitate:

- motivul și scopul existenței lumii este cuprins complet în Dumnezeu, se află inclus întrutotul în El.
- motivul unic și absolut este iubirea lui Dumnezeu ca dar de existență și de revărsare.
- astfel, esența iubirii este creația.

9. Lumea a fost creată bună:

- calitatea aceasta decurge cu necesitate din faptul că autorul lumii este Dumnezeu.
- bunătatea lumii se constată prin raționalitatea și legitățile din lume, și mai ales prin om.
- răul nu are existență în sine, nu este opera lui Dumnezeu.
- răul este de fapt moral, căci răul fizic este numai consecința celui moral.
- concepția pesimistă despre lume nu este creștină.
- tot necreștină este și concepția optimismului absolut, după care lumea actuală este cea mai bună ce ar fi putut exista.
- perfecțiunea pe care o atribuim lumii este de fapt una relativă și nu absolută.

⁸ A se vedea și creația lui Lucian Blaga, *Existența sofianică*.

⁹ Fericitul Augustin, *Confessiones*, XI, 13.

STUDIUL 5

CREAREA LUMII NEVĂZUTE. ÎNGERII

1. ASPECTE GENERALE:

- „lumea nevăzută” sau „lumea spiritelor” este numită, conform „Mărturisirii de credință ortodoxă”¹⁰, „lumea rațională nevăzută”.
- lumea nevăzută este, de fapt, lumea îngerilor.
- trebuie observat că numele acestor spirite, anghelos, arată funcția și nu natura lor, pentru că în Sfânta Scriptură au fost denumite astfel și alte persoane, precum unii drepti (Moise, profeții, Ioan Botezătorul) și chiar Mântuitorul-Mesia, („îngerul legământului”, Maleahi, 3, 1).

2. EXISTENȚA REALĂ A ÎNGERILOR:

- existența reală a îngerilor a fost negată de saducheii (Fapte 23, 8), panteiști, socinieni și protestanții raționaliști, care afirmau că referirile la îngeri ca persoane nu sunt decât acomodări ale Mântuitorului și Apostolilor la credința mozaică sau un împrumut de la babilonieni, din timpul exilului.

¹⁰ ***, *Mărturisirea de credință ortodoxă*, I, 19-21.

- pentru existența lor reală este esențial de observat că arătările îngerilor în Sfânta Scriptură sunt prezentate ca fapte istorice.
- în Noul Testament, referirile Mântuitorului îi prezintă pe îngeri ca persoane reale și active în repetate rânduri.
- Simbolurile de credință, cultul și literatura patristică au afirmat de la început credința creștină în existența îngerilor.
- Sinodul VII ecumenic (787) a hotărât oficial cinstirea și zugrăvirea icoanei îngerilor.
- alți teologi au formulat, în afară de temeiul revelational și alte argumente ale existenței îngerilor:
 1. Universalitatea credinței în îngeri, în toate religiile, la fel ca și universalitatea credinței în Dumnezeu;
 2. Alcătuirea dublă a constituției omului, materie-spirit, care înseamnă că, așa după cum există o întregă lume materială, independent de materia umană, există și o întregă lume spirituală independentă de spiritul omului;
 3. Ierarhia lumii, arată că, așa cum există o ierarhie în lumea materială, trebuie să existe o ierarhie spirituală de la om și până la Dumnezeu;
 4. Trebuie să existe o lume a unor persoane spirite pure „mai conforme” cu Spiritul absolut;
- unii insistă pe aceste patru argumente, precum Silvestru de Canev și Alexandru Comoroșan.
- alții, precum Hristu Androustos, le socotesc simple speculații, considerând ca unic argument temeiul revelațional, ceea ce credem și noi.

3. ORIGINEA ÎNGERILOR:

- îngerii au fost creați din nimic¹¹.
- în schimb, gnosticii și maniheii credeau că îngerii sunt emanații din Dumnezeu.
 - TIMPUL CREĂRII ÎNGERILOR:
 - „Când am făcut stelele și lumina, laudatu-M-au cu glas toți îngerii mei” (Iov 38, 7).
- Sfântul Grigorie de Nazianz spune:
 - „Întâi a cugetat Dumnezeu puterile îngerești și cerești și gândul a devenit faptă”.
- la rândul său, Sfântul Ioan Damaschin spune:
 - „Crearea lumii se cuvenea să fie făcută...”;
- există și opinii teologice care socotesc crearea îngerilor încadrată în timpul creării lumii văzute, cum credeau Fericitul Augustin sau Ghenadie al Marsilia.

4. NATURA ÎNGERILOR:

- Sfânta Scriptură arată că îngerii sunt „duhuri” - „pneumata”, cf. Evrei 1, 14.
- îngerii sunt nevăzuți (Coloseni 1,16), însă iau formă umană.
- unii teologi, atribuie necorporabilitatea și imaterialitatea absolută doar lui Dumnezeu, crezând că îngerii ar deține o corporalitate subtilă.
- Sfântul Vasile cel Mare spune:
 - „Probabil ființa lor este foc imaterial, după cum e scris; «Cel ce face pe îngerii Săi duhuri și pe slugile Sale pară de foc»” (Psalmul 103, 4)”.
- la fel crede și Fericitul Augustin, întrucât fiind limitați, îngerii trebuie să fie cumva circumscriși.
- totuși, majoritatea Sfinților Părinți afirmă spiritualitatea pură a îngerilor, cum sunt: Sfântul Atanasie cel Mare, Sfântul Grigorie de Nyssa, Sfântul Grigorie de Nazianz, Sfântul Chiril al Alexandriei, Sfântul Ioan Damaschin.
- fiind mărginiți, îngerii nu sunt omniprezenți, dar nici nu „se deplasează cu viteza gândului”¹².

¹¹ *Ibidem*, 1, 18.

- îngerii sunt superiori oamenilor în cunoaștere și stare morală, fiind „puternici în vârtute”.
- sfințenia îngerilor buni e definitivă, dar rămâne totuși dobândită și nu în sine.
- în acest sens, Sfântul Ioan Damaschin spune:
 - „Ei au din afară sfințenia ființei lor, de la Duhul... Ei se înclină greu spre rău, dar nu sunt neînclinați. Acum însă au ajuns neînclinați, nu din pricina firii lor, ci prin har și stăruință în unicul bine”.

4. NUMĂRUL ÎNGERILOR:

- numărul îngerilor nu poate fi infinit.
- e adevărat că Sfântul Ioan Hrisostom spune că numărul lor e „infinit”, însă expresia nu trebuie înțeleasă în sensul absolut, divin.
- ierarhia nu înseamnă inegalitate sau preferențialitate, avantajare, discriminare, ci înseamnă varietate, bogăție infinită de frumusețe, putere și fericire, ca reflectări reale ale lor din Dumnezeu.
- în afară de Sfântul Dionisie Areopagitul, despre ierarhia cerească au mai teologhit Sfântul Ignatie Teoforul, Sfântul Irineu, Origen, Sf. Chiril al Ierusalimului, Sfântul Vasile, Sfântul Grigorie de Nazianz, Sfântul Atanasie și Fericitul Augustin.
- unii, precum Origen, Sfântul Ioan Hrisostom, Teodoret de Cyr, cred că există mai multe cete de îngeri, că există o ierarhie cerească necunoscută, însă acestea sunt numai opinii teologice.
- deosebirea între ei nu este „după luminare și rang în sensul că cei superiori luminează pe cei inferiori; ea trebuie văzută mai degrabă ca o varietate de frumuseți, puteri, străluciri și fericiri, ca o varietate de frumuseți divine”.
- Sinodul V ecumenic a condamnat opinia lui Origen, cum că Dumnezeu i-ar fi creat la început egali pe îngeri, iar ierarhizarea ar fi apărut numai în urma căderii unora.

5. FUNCȚIA ÎNGERILOR:

- funcția îngerilor este:
 - a. de a reflecta măreția, frumusețea, iubirea și fericirea lui Dumnezeu și nu de „a preamări” simplu pe Dumnezeu;
 - b. de a-i ajuta pe oameni;

6. ÎNGERII RĂI:

- numărul îngerilor răi este mare (Luca 8, 30), constituind o „împărăție a răului” (Luca 11, 18).
- răutatea lor sau starea morală este diferită.
- îngerii răi nu constituie un principiu al răului de sine stătător, nu constituie un dualism antologic.
- timpul căderii lor trebuie să fi fost nu departe de crearea lor.
- conform Sfintei Scripturi, motivul căderii lor este mândria, iar modul căderii în sensul că unul singur ar fi căzut întâi, atrăgându-i apoi pe ceilalți.
- căderea îngerilor răi este definitivă.
- apokatastaza a fost condamnată definitiv de Sinodul V Ecumenic.
- diavolii nu cunosc gândurile, nici viitorul și nu pot constrânge conștiințele.
- ei ispitesc, dar nu silesc, cer consimțământul, dar nu pot constrânge.

¹² I. Todoran, I. Zăgrean, *Dogmatica pentru seminarii*.

STUDIUL 6

CREAREA LUMII VĂZUTE

1. ASPECTE GENERALE:

- crearea lumii cuprinde două faze:
 - a. crearea materiei prime, informe, creatio prima;
 - b. crearea tuturor formelor de viață, creatio secunda;
- gradația arată că fiecare regn și fiecare specie apare ca mijloc de existență și condiție pentru cele imediat superioare, însă gradația nu înseamnă evoluție, ci legătură și solidaritate.
- astfel, „odihna” înseamnă că Dumnezeu nu mai face alte lumi.
- Fericitul Augustin credea ca facerea lumii în șase zile este contrară atotputerniciei lui Dumnezeu, care nu are nevoie de timp pentru a crea.
- în ceea ce privește durata „zilelor” creației s-au constituit mai multe ipoteze, precum ipoteza restituirii, diluvială, a concordanței, a viziunii, pentru a împăca referatul biblic cu datele științei.
- Sfânta Scriptură nu este știință naturală, biologie sau carte de știință, ci este valoare religioasă care arată că autorul lumii este Dumnezeu.
- lumea văzută e lumea materială sau fenomenală, lumea supusă simțurilor, ea cuprinzând universul material și omul.
- Dumnezeu a stabilit, prin creație, o legătură indisolubilă între om și natura cosmică.
- de altfel, omul a fost creat ca o punte a lumii spirituale și materiale.
- omul face parte ființial din lumea văzută pe care este destinat să o umanizeze, adică să-i evidențieze rațiunile divine, legile divine existente în ea, s-o impregneze cu sensibilitatea, cu inteligența și cu simțirea sa.
- totodată, și natura cosmică are nevoie neapărat de om, întrucât numai omul îi poate da sens, numai el fiind capabil să reveleze sensurile divine ale lumii materiale.
- lumea văzută, universul material, nu e simplă materialitate, ci materie impregnată de energia și sensurile spiritului, fiind plină de Duhul care a creat-o.
- în acest sens se exprimă Părintele Dumitru Popescu:

- „Lumea întreagă este penetrată prin creație de Duhul Sfânt care, prin energia sa necreată, constituie forța de coeziune a întregului cosmos, ca expresie a Comuniunii treimice”¹³;
- toată experiența noastră, inclusiv ultimele rezultate ale fizicii, arată că materia nu este altceva decât „concentrare de spirit și energie”.
- prin aceasta, ea se dovedește nu ca o existență în sine, ci ca un loc al prezenței lui Dumnezeu, plin de raționalitate, care dănuie numai prin puterea divină, întrucât este pătrunsă creațional de energiile divine care au adus-o la existență.
- această raționalitate internă a creației constituie legătura profundă, internă și definitivă între om și cosmos.
- ea este deosebit de importantă pentru că numai ea fundamentează, explică și evidențiază dimensiunea cosmică a mântuirii în Hristos, iar lipsa ei din teologia apuseană care, sub pretextul evidențierii transcendenței divine, a cultivat „ideea absenței lui Dumnezeu din creație... fapt care s-a soldat cu procesul de secularizare a lumii și a dus la golirea materiei de orice conținut sau semnificație spirituală”¹⁴, a avut ca și consecință firească cucerirea și distrugerea sălbatică a naturii până la dezastrul ecologic de astăzi.
- în rezumat, legătura indisolubilă între om și lumea materială înseamnă solidaritatea cosmică a omului, umanizarea naturii și caracterul antropocentric al naturii care se împlinește numai prin om.
- relația divină arată prin cuvintele „la început” primul contact al lui Dumnezeu cu timpul, facerea timpului și a lumii, deci crearea lumii din nimic.
- lumea nu este deci nici emanație din ființa divină, nici materie veșnică.
- iraționalitatea acestei concepții a fost dovedită de Sfântul Atanasie cel Mare, care l-a combătut pe Platon¹⁵.
- motivul creării lumii este iubirea nesfârșită a lui Dumnezeu care se manifestă veșnic prin energiile necreate.
- în acest sens, Sfântul Dionisie Areopagitul spune: „Binele prin însuși faptul că există ca bine ființial, întinde bunătatea Sa la toate cele ce sunt”¹⁶.
- deși a fost creată ca foarte bună, unitară și funcțională, lumea este totuși contingentă, dependentă de Dumnezeu.
- crearea lumii nu trebuie înțeleasă ca o creație statică, automată, fixă.
- creaționismul creștin nu exclude un anumit evoluționism.
- unii teologi vorbesc despre două faze ale creației:
 - a. creația primară, prin care a apărut materia;
 - b. creația secundară, prin care materia a evoluat până la formele existente astăzi;
- prin urmare, materia creată de Dumnezeu n-a fost făcută în forme fixe, finale, statice, ci Dumnezeu i-a fixat numai datele fundamentale, legile esențiale în cadrul cărora ea a putut evolua neconținut.
- acest evoluționism, care nu se opune creaționismului, a fost susținut în timpul nostru de filosoful și antropologul francez Pierre Teilhard de Chardin (1881-1955), descoperitorul sinantropului.
- în acest sens, referatul biblic privind facerea lumii în șase zile trebuie înțeles desigur ca privind marile epoci cosmice, incalculabile în timp, ale evoluției materiei.

¹³ D. Popescu, *Teologie și cultură*, p. 124.

¹⁴ *Ibidem*, p. 119.

¹⁵ Sfântul Atanasie cel Mare, *Tratat despre Întruparea Cuvântului*, I, p. 91.

¹⁶ Sfântul Dionisie Areopagitul, *Despre numele divine*.

- astfel interpretează Sfântul Vasile cel Mare facerea lumii, în lucrarea „Hexaemeron”, urmând psalmistului David care zice: „O mie de ani înaintea ochilor Tăi ca ziua de ieri care a trecut...” (Psalmul 89, 4).

STUDIUL 7

CREAREA OMULUI

1. ASPECTE GENERALE:

- omul este intermediar între lumea spirituală și cea materială, este microcosmos și macrocosmos.

2. ORIGINEA OMULUI:

- referatul biblic are caracter istoric, deși conține și simboluri.
- relatarea antropomorfică este firească, însă nu trebuie înțeleasă ad-literam.
- Teodoret de Cyr spune:
 - „Căci descriind creația marele prooroc, observă că pe toate celelalte creaturi le-a produs Dumnezeu prin cuvânt iar pe om l-a făcut cu mâinile Sale; dar precum acolo prin cuvânt nu înțelegem rostirea, ci voința, nici aici la formarea omului nu înțelegem lucrarea mâinilor, ci o grijă mai mare față de lucrul acesta... Prin cuvântul «suflare» nu înțelegem aici vreo părțică din Ființa dumnezeiască, precum au cugetat Cerdon și Marcian, ci însușirea sufletului ca a unei ființe raționale”;
- trupul și sufletul au fost create simultan.
- ideea preexistenței sufletului a fost condamnată de Sinodul V ecumenic.
- omul nu este „locuitorul Iui Dumnezeu pe pământ...”¹⁷.

3. NATURA OMULUI:

- trupul omului este comun cu al ființelor naturale, cu lumea materială, fiind material.
- prin el, omul este obligat la solidaritate cu lumea naturală.
- sufletul provine direct de la Dumnezeu, prin creație, fiind numai spirit, creat din nimic.
- sufletul se numește „spirit” sau „suflet” (Matei 27, 50; Fapte 15, 26).
- Mântuitorul spune că-și pune „sufletul” pentru oile Sale (Ioan 10, 15), dar și că-și dă „duhul” (Luca 23, 46).
- prin urmare, spirit și suflet sunt nume diferite pentru aceeași realitate spirituală a omului.
- viața omului constă din combinarea trup-suflet, despărțirea lor fiind moarte.
- despărțite, ele nu constituie o unitate.
- apolinariștii, împreună cu Platon și Plotin afirmă o concepție trihotomistă a constituției omului: trup, suflet și spirit.

¹⁷ cf. I. TODORAN, N. CHIȚESCU, *Teologia Dogmatică*, I, p. 506

- baza biblică a trihotomismului o găsim la I Tesalonic 5, 23 și Evrei 4, 12, unde se vorbește într-adevăr despre trup, suflet și spirit.
- totuși, Sfântul Apostol Pavel nu vorbește despre trei părți constitutive ale omului, ci de două, așa cum se vede în I Corinteni 5, 3-5.
- cele două denumiri diferite denumesc nu două realități diferite, ci două puteri diferite ale aceleiași realități și anume puterea vieții organice și puterea vieții spirituale.
- sufletul este o substanță reală, vie, nematerială și nemuritoare.
- sufletul are ca note esențiale noțiunea și libertatea.
- că este rațional se vede din aceea că a fost așezat de Dumnezeu „stăpân al pământului” și al făpturii materiale.
- că este liber rezultă din faptul că i s-a dat legea morală, având libertatea să o urmeze sau nu.
- în privința nemuririi, unii Sfinți Părinți accentuează nemurirea sufletului după natura lui, ca fiind pur spirituală, iar alții nemurirea prin harul divin, prin voința lui Dumnezeu.
- trupul, deși de constituție materială comună cu a lumii materiale, este superior organizat și capabil de a plasticiza viața sufletului.
- trupul nu este o simplă haină, o coajă sau o închisoare a sufletului, ci partea reală, deplină, esențială a persoanei umane.
- prin întruparea Fiului, valoarea trupului se vedește eternă și indiscutabilă.
- trupul poate să se conformeze voinței sufletului sau nu.

4. ORIGINEA NEAMULUI OMENESC. MONOGENISMUL UMAN:

- întreg neamul omenesc, provine din unica pereche primordială Adam-Eva.
- adevărul acesta al unității constituie premisa universalității păcatului strămoșesc, a condiției existențiale umane și a universalității mântuirii.
- concepțiile poligeniste: preadamită, co-adamită și naturalistă, contrare unității neamului omenesc, sunt neîntemeiate.
- diferențele de rasă, de conformație craniană, de culoare, aptitudini și mentalitate se datorează diferenței condițiilor de viață istorice, geografice, climaterice, însă unitatea esențială s-a păstrat, dovedită prin încrucișarea productivă de tipuri rasiale și mai ales prin mentalitatea umană comună, identică în structura ei fundamentală.
- urmașii primei perechi umane se nasc pe cale naturală, prin sexualitatea lor.
- înmulțirea lor în rai s-ar fi făcut probabil pe altă cale.
- nașterea naturală nu exclude acțiunea divină, căci Dumnezeu rămâne unicul creator (Fapte 17, 25).

5. TRANSMITEREA SUFLETELOR NOI:

- transmiterea sufletelor noi s-a explicat printr-un set de trei teorii:

a. TEORIA PREEXISTENȚIALISTĂ:

- susținută de Platon și Origen, susține că sufletele au fost create toate deodată, fără trupuri.
- conform acestei teorii, trupul nu mai este parte integrantă a persoanei umane, ci numai coajă sau închisoare, fiind condamnată de Sinodul V Ecumenic.

b. TRADUCIANISMUL LUI TERTULLIAN:

- teoria consideră că sufletele se nasc ca răsadurile (tradux, -cis), întrucât sufletele umane sunt făcute de Dumnezeu cu putere creatoare.

- traducianismul pare a explica transmiterea păcatului strămoșesc, dar este inacceptabil pentru că contrazice indivizibilitatea spiritului și pare a impune și transmiterea păcatelor personale.

c. CREAȚIONISMUL:

- susținut de Sfântul Grigorie de Nyssa, Sfântul Atanasie, Sfântul Ioan Hrisostom și alții, este dominant în Biserică, el afirmând crearea nemijlocită a fiecărui suflet direct de către Dumnezeu.

- în pasajul din Geneză 2, 2 se spune că Dumnezeu „s-a odihnit” de lucrările Sale.

- este adevărat că El nu mai creează lumi noi, dar „Tatăl Meu lucrează și Eu încă lucrez” (Ioan 5,17).

- Dumnezeu nu depinde de voința impură a omului, întrucât actul nașterii este în sine bun.

- creaționismul este defectuos pentru că explică transmiterea păcatului strămoșesc ca similară transmiterii trupului.

- mai nou, dogmatistul rus Macarie afirmă că e vorba de o creație nemijlocită a lui Dumnezeu, din sufletul părinților.

- Andrușos afirmă o combinație între traducianism și creaționism, iar Părintele Dumitru Popescu afirmă în orice caz o participare a omului la nașterea sufletului.

- timpul: la zămislire, la concepere, adică la fecundarea fizică.

6. MENIREA OMULUI:

a. ÎN RAPORT CU DUMNEZEU:

- preamărirea lui Dumnezeu și fericirea creaturii.

- structura umană se dovedește conformă acestei meniri, întrucât rațiunea umană tinde spre adevăr, cunoaștere, sentimentul spre fericire, voință spre bine.

- Sfânta Tradiție arată că menirea omului este comuniunea deplină, și nu unire morală, cu Dumnezeu.

b. ÎN RAPORT CU SINE:

- a se dezvolta și perfecționa mereu prin virtute.

c. ÎN RAPORT CU LUMEA:

- a fi reprezentantul lui Dumnezeu pe pământ și stăpânul naturii.

- fiind imaginea Dumnezeului, omul este preotul și profetul lumii naturale.

STAREA PRIMORDIALĂ A OMULUI

1. ASPECTE GENERALE:

- conform datului biblic, omul, la fel ca și toată creatura „bună foarte”, a fost făcut „după chipul și asemănarea” lui Dumnezeu, „imago Dei”.
- atributul de Atotputernic al lui Dumnezeu duce la ideea că starea primordială trebuie să fi fost o stare de fericire.
- chipul lui Dumnezeu în om trebuie raportat la natura spirituală a omului, la rațiune, sentiment, voință, libertate și creativitate.
- Sfinții Părinți fac însă deosebire între „chip” și „asemănare”, deși acestea sun folosite uneori ca sinonime: Geneza 1, 26; Geneza 1, 27, 9, 6.
- Sfântul Vasile și Sfinții Ioan Damaschin au stabilit deosebiri între „chip” și „asemănare”.
- teologii apuseni identifică însă chipul cu asemănarea.
- însă Sfântul Grigorie de Nyssa argumentează:
 - „Pentru ce dar nu s-a făcut ceea ce proiectase? Pentru ce nu se zice: a creat Dumnezeu pe om după chipul și asemănarea Sa? Oare e slab Creatorul?... Sau poate și-a schimbat planul?... Suntem după chip prin creație și după asemănare ajungem prin noi înșine, prin voința noastră liberă”.
- rațional, omul era perfect luminat, rațiunea lui era luminată și clară, sănătoasă și fără prejudecăți, netulburată și liberă de rătăciri.
- puterea rațională rezultă din punerea numelor de către Adam.
- voința era curată și dreaptă, întrutotul supusă rațiunii și lui Dumnezeu, fără deosebire între trup și suflet, săvârșind binele fără luptă lăuntrică.
- trupul era perfect sănătos, fără neajunsuri, lipsit de dureri, suferințe și boli, care sunt consecințe ale păcatului.
- omul a fost înzestrat după trup și cu nemurirea, deci nu „non posse mori”, ci „posse non mori”.
- starea paradisiacă se referă la suflet și la trup.
- în ceea ce privește sufletul, rațiunea omului era atât de luminată, limpede și capabilă, încât vedea peste rațiunile divine și comunica direct și nemijlocit, ca pe o prezență intimă permanentă.
- biblic, capacitatea aceasta este dovedită prin „stăpânirea” omului asupra pământului și prin faptul că „a dat nume”, adică a identificat sensul, rațiunea și menirea tuturor viețuitoarelor.
- simțirea omului consta din sentimentul comuniunii intime, organice și fraterne cu universul material, cu Dumnezeu și cu toată existența.
- voința era dreaptă, nu cunoștea răul, decât binele, nu cunoștea conflictul moral și era supusă voinței bune a lui Dumnezeu.
- în ceea ce privește trupul, desăvârșirea relativă consta în posibilitatea de a nu cunoaște moartea, lipsa oricărei suferințe, sănătatea desăvârșită, lipsa bolii și a morții.
- starea paradisiacă de fericire relativă mai poate fi definită și ca o armonie deplină a omului cu sine însuși, cu tot universul material și cu Dumnezeu.

- subliniem încă o dată că starea paradisiacă era relativă și nu perfectă, pentru că sfințenia și desăvârșirea omului sunt capătul la care se ajunge numai prin experiența binelui, prin activitate, strădanie, încercare și stăruință îndelungată în bine.
- natura nu se opunea stăpânirii omului, iar munca era mai mult o plăcută exercitare spre întărirea puterilor fizice și spirituale.
- în orice caz, necesitatea de progres era certă, pentru că omul nu își are în sine nici izvorul vieții nici al progresului, fiind limitat.
- starea primordială nu era însă perfectă, desăvârșită, pentru că Adam era și limitat și creatură novice, la începutul experienței.
- fericirea sau „perfecțiunea” lui Adam trebuie înțeleasă ca libertate, deschidere spre desăvârșire, ca orientare teocentrică.
- realitatea fericirii lui Adam rezultă chiar din posibilitatea păcatului strămoșesc, efectiv.
- dacă în unele scrieri patristice sau în textele de cult, Adam este descris ca „împodobit cu toată virtutea”, „cu toată știința”, „asemenea îngerilor” acestea vor să arate numai diferența între puritatea dinainte de păcat și degradarea după păcat, dar în nici un caz o desăvârșire matură efectivă, reală.

2. DEOSEBIRI CONFESIONALE:

- după catolici și protestanți, starea primordială era desăvârșită (JUSTITIA ORIGINALIS: Anselm de Canterbury).
- după catolici, aceasta consta din DONUM SUPERADDITUM, iar după protestanți aparținea chiar firii, naturii umane.
- catolicii împart omul în două componente opuse: trupul și spiritul, aflate în conflict, trupul fiind controlat de suflet numai FRENUM AUREUM.
- această supunere nu este însă naturală, ci harică.
- dacă JUSTITIA ORIGINALIS n-ar fi dar divin, ci natural s-ar ajunge la divinizarea omului sau la panteism, afirmă catolicii.
- concepția catolică este condamnată din următoarele motive:
 - a. Dacă desăvârșirea paradisiacă s-ar datora numai harului supraadăugat și n-ar ține de ființa omului, atunci căderea în păcatul strămoșesc ar apare imposibilă, pentru că este inexplicabilă abdicarea sau deraierea omului de la harul divin;
 - b. Dacă desăvârșirea paradisiacă ar privi numai harul supraadăugat, ar însemna că omul paradisiac de la început, dinaintea adăugării harului, nu se deosebește de omul căzut în păcat, însă această concepție, însușită de ereticii pelagieni, a fost combătută din primele secole de Biserica creștină;
 - c. Dacă harul divin este supraadăugat, simplu adaos, atunci ar rămâne ceva extern și mecanic, iar desăvârșirea, formarea morală a omului, rămâne și ea externă pentru om;
 - d. Dacă harul este extern, supraadăugat, căderea în păcatul strămoșesc ar însemna că nu afectează firea umană și, practic, omul căzut în păcat ar fi totuna cu omul necăzut în păcat, dar fără harul divin;
- față de învățătura catolică, în învățătura ortodoxă, bazată pe numeroasele texte biblice referitoare la „chipul și asemănarea” cu Dumnezeu ca ceva esențial omului, afirmă că actul creării omului a fost unitar și complet.
- Dumnezeu nu l-a făcut pe om în două etape: prima, în care i-ar fi creat ființa și a doua, în care i-ar fi adăugat harul divin.
- harul divin a fost inserat ființial în om, tocmai printr-un act creațional, unic unitar, căci „întru El ne mișcăm, trăim și suntem”.

- adăugarea harului divin ar însemna necomunicarea reală a lui Dumnezeu, distanțarea de om și, de fapt incapacitatea lui Dumnezeu de a comunica real și ființial cu omul.
- protestanții au avantajul că nu consideră JUSTITIA ORIGINALIS străină de ființa umană, însă pierd acest avantaj prin faptul că această JUSTITIO ORIGINALIS nu face parte harul divin, ea datorându-se chiar firii umane.
- ei au absolutizat astfel firea umană dinaintea de păcat, însă aceasta face imuabilă primirea în rai și chiar nu se mai înțelege posibilitatea și realitatea păcatului originar.
- în ceea ce privește concepția protestantă, ea afirmă că desăvârșirea paradisiacă se datora chiar firii umane, dar în sine și exclusiv, în chip natural, autonom și fără harul divin.
- protestanții identifică „chipul” și „asemănarea”, le confundă, nefacând o distincție între ele.
- concepția protestantă este inadmisibilă pentru că autonomizează ființa umană, considerând-o o realitate și o existență în sine și pentru sine („Das Ding in sich” - „lucrul în sine”).
- această gândire cuprinde toată mentalitatea lumii protestante în toate domeniile, mai ales în religie și filosofie
- față de concepția protestantă, învățătura ortodoxă arată că autonomizarea oricărei existențe în afară de Dumnezeu (deci și a omului) este imposibilă și absurdă.
- nici o existență, nici măcar un obiect nu există în sine, decât numai în raport sau în legătură directă cu Izvorul vieții, cu Dumnezeu.
- în clipa în care am putut concepe o existență autonomă, suficientă sieși, total independentă de Dumnezeu, de fapt am scos respectiva realitate din existență și am trecut-o în neființă.
- că omul este ființă spirituală, personalitate morală, vie și capabilă de progres, nu numai prin activitate proprie, ci mai ales prin harul divin absolut necesar, ne-o dovedește faptul că însuși Iisus Hristos, omul perfect, a cunoscut ca om un progres, o desăvârșire, prin harul lui Dumnezeu, cf. Luca 1, 80: „Creștea și se întărea cu Duhul ... sporea cu înțelepciunea, cu vârsta și cu harul”.

STUDIUL 9

PĂCATUL STRĂMOȘESC

1. ASPECTE GENERALE:

- referatul biblic al păcatului este istoric.
- interpretarea alegorică, precum cea a lui Philo din Alexandria, conform căreia femeia este voluptatea, bărbatul rațiunea, șarpele concupiscenta, iar păcatul, actul sexual, este respinsă de Biserica.

- la fel credeau maniheii, iar Sfântul Ambrozie și Clement Alexandrinul credeau că păcatul constă în actul sexual înainte de maturizarea omului.
- pomii din rai sunt pomi fizici, reali.
- pomul vieții servea spre hrana trupească, iar pomul cunoștinței servea cunoașterii.
- după Sfântul Grigorie și Sfântul Ioan Damaschin, cei doi pomi sunt spirituali, la fel crezând și Sfântul Maxim Mărturisitorul.
- prin păcatul strămoșesc înțelegem atât fapta personală, istorică a strămoșilor Adam și Eva, cât și starea de păcătoșenie a firii umane decăzute cu care se naște fiecare om, ca urmaș al lui Adam,
- prin creație, Dumnezeu l-a înzestrat pe om cu capacitățile fizice și sufletești necesare progresului întru desăvârșirea personală.
- pentru atingerea acestei desăvârșiri era necesară și o încercare, o probă precisă, intenționată, prin care omul să-și afirme, liber și conștient, dorința ireversibilă de a viețui numai în și prin Creatorul său care l-a adus din neființă la ființă, din iubire nesfârșită.
- încercarea aceasta apare ca necesară din cauză că omul este creatură.
- fiind limitat, mărginit și dependent, este deci susceptibil de îmbunătățire, absolut legat de procesul de devenire în bine.
- din acest motiv, el nu putea să crească, să înainteze pe drumul binelui decât prin aplicarea concretă, prin exersarea capacității sale.
- necesitatea acestei încercări este argumentată biblic în pasajul din Isus Sirah 34, 10; „Cel neispitit și neîncercat nu este vrednic de nimic”.

2. ARGUMENTE PATRISTICE:

- Sfântul Ioan Damaschin spune:
 - „Nu era folositor ca omul să dobândească nemurirea fără să fie ispitit și încercat, ca să nu cadă în mândria și osânda diavolului”;
- la rândul său, Sfântul Grigorie Teologul afirmă că Dumnezeu a dat omului porunca ascultării „spre a procura materie voinței lui libere”.
- în ceea ce privește căderea în păcat ca act personal, fizic, al strămoșilor Adam și Eva, trebuie subliniat faptul că acesta nu este un mit, o legendă, o alegorie, o personificare a unui principiu moral, ci un act istoric, real, obiectiv, delimitat în spațiu și timp.
- este exclusă orice interpretare alegorică, pentru că relatarea biblică este foarte limpede în acest sens și subliniază importanța fundamentală a acestui act pentru om și destinul său.
- Edenul în care trăiau la început Adam și Eva era un rai atât ceresc, cât și pământesc, o realitate dublă.
- era ceresc, pentru că era plin de prezența lui Dumnezeu, dar era și pământesc, pentru că referatul biblic menționează clar că se afla între fluviile Tigru și Eufrat, care există și azi.
- cei doi pomi ai raiului, pomul cunoștinței și pomul vieții, erau pomi fizici, reali, însă obișnuiți.
- însușirile spirituale referitoare la ei nu decurgeau din natura lor, ci din porunca și voința legată de Dumnezeu de ei.
- ei erau numai mijloace pentru atingerea binelui și nu binele în sine.
- șarpele din referatul biblic este evident diavolul (Înțelepciunea lui Solomon 2, 24; II Corinteni 11, 3 și I Timotei 2, 14).

3. FIINȚA PĂCATULUI STRĂMOȘESC:

- ființa sau esența păcatului strămoșesc constă în neascultare, neîncredere și nerecunoștința bazate pe mândrie (Înțelepciunea lui Isus Sirah 10, 13).

- prin păcatul strămoșesc, omul a „cunoscut” într-adevăr binele și răul, întrucât, săvârșind un păcat, omul cunoaște răul, intră în domeniul răului și este constrâns să simtă deosebirea dintre binele pe care l-a cunoscut înainte și răul pe care îl cunoaște acum.
- cunoașterea răului, experiența lui, nu înseamnă însă o îmbogățire în cunoaștere, cum cred unii gânditori contemporani, pentru că nu este o luminare ci, dimpotrivă, este o întunecare, o pervertire, o slăbire a puterilor sufletești și trupești în general și a puterii de cunoaștere în special.
- cunoașterea răului nu înseamnă o cunoaștere în plus, ci una în minus, întrucât întunecă și degradează puterea de cunoaștere și de înțelegere a omului.
- păcatul strămoșesc a dus într-adevăr la cunoașterea răului, care înseamnă de fapt slăbiciune, degradare și moarte.
- ființa păcatului strămoșesc cuprinde două aspecte:
 - MATERIAL;
 - FORMAL;
 - a. Sub aspectul material, păcatul strămoșesc constă în pierderea desăvârșirii, a fericirii relative, ruperea comuniunii cu Dumnezeu, pierderea harului divin și alterarea „chipului” divin;
 - b. Sub aspect formal, păcatul strămoșesc constă în vina care se impută sau este legată de orice om. Vina păcatelor personale se numește păcat actual, iar vina ca stare de păcătoșenie moștenită de la strămoși se numește păcat habitual;

4. EXISTENȚA REALĂ ȘI UNIVERSALĂ A PĂCATULUI STRĂMOȘESC:

- Sfânta Scriptură, Sfânta Tradiție și istoria omenirii, în general, oferă dovada și convingerea adâncă și universală a omenirii că toți oamenii se nasc cu o stare de păcătoșenie reală.
- păcatul strămoșesc nu este numai o faptă izolată a lui Adam și a Evei, ci o realitate, o stare organică care se transmite și urmașilor.
- au existat însă în decursul timpului și unele concepții care tăgăduiau realitatea și universalitatea păcatului strămoșesc.
- astfel, ereticii manihei și priscilienii afirmă că firea omului a fost creată rea în sine, încât nu poate fi vorba de un păcat al lui Adam.
- origeniștii învățau că sufletele au păcătuit înafară de lumea materială, în lumea spirituală și numai datorită acestui păcat pur spiritual, ca pedeapsă, au fost trimise în trupuri.
- deci, nici aici nu poate fi vorba de un păcat al lui Adam.
- în sfârșit, pelagienii considerau că păcatul strămoșesc aparține numai lui Adam și nu se referă la urmași, pentru aceștia fiind numai un exemplu.
- aceleași idei le susțin pelagienii, socinienii și raționaliștii.
- Sfânta Scriptură afirmă categoric și indubitabil realitatea păcatului strămoșesc.
 - ARGUMENTE BIBLICE:
 - „Că iată într-o fărâdelegi m-am zămislit și într-o păcate m-a născut maica mea” (Psalmul 50);
 - „Cine este curat de păcat? Nimeni, chiar dacă viața lui pe pământ ar fi numai o zi” (Iov 14, 4);
 - „Precum printr-un singur om a intrat păcatul în lume și prin păcat moartea, tot astfel moartea a trecut la toți oamenii” (Romani 5, 12);
 - ARGUMENTE PATRISTICE:
 - argumente patristice aflăm la Sfântul Iustin Martirul, Sfântul Irineu, Sfântul Ciprian, Tertullian și alții.

- de altfel, Biserica a stabilit definitiv învățătura despre realitatea și universalitatea păcatului strămoșesc, prin Sinodul de la Cartagina din anul 418.
- singura excepție de la păcatul strămoșesc a făcut-o omul Iisus Hristos, pentru că s-a născut minunat prin lucrarea divină și nu prin puterea umană, pentru că este și Dumnezeu și pentru că dimensiunea lui de Mântuitor exclude orice umbră de păcat.
- Sfânta Fecioară s-a născut cu păcatul strămoșesc, însă acesta a fost șters prin zămislirea Mântuitorului în corpul ei.
- Biserica Ortodoxă nu acceptă dogma catolică a „Imaculatei Concepții” a Sfintei Fecioare, care afirmă că s-ar fi născut fără păcatul strămoșesc.

5. TEORII PRIVIND TRANSMITEREA PĂCATULUI STRĂMOȘESC:

- deși realitatea păcatului strămoșesc este adâncă și indubitabilă, totuși rațiunea umană nu înțelege, nu realizează cum Dumnezeu fiind drept, atribuie oamenilor păcatul lui Adam pe care urmașii nu l-au săvârșit.

- de aceea, s-au formulat mai multe teorii care încearcă să explice această transmitere.

- astfel, există patru teorii mai importante:

1. **TEORIA IMPUTĂRII EXTERNE** a lui Albertus Pighius și Ambrosius Catharinus, care afirmă că urmașii lui Adam moștenesc numai o vină externă, datorită faptului simplu că descind din Adam.

- teoria nu are argumente biblice și patristice și este inadmisibilă pentru că știm că starea de păcătoșenie nu este numai o imputare, o vină a oamenilor, ci este o stare reală de decădere și păcat.

2. **TEORIA OMULUI UNIVERSAL** a Fericitului Augustin pleacă de la textul din Romani 5, 12: „Printr-un singur om a intrat păcatul în lume și prin păcat moartea”.

- teoria consideră deci pe Adam ca om universal care cuprinde în sine pe toți oamenii, deci în decăderea păcatului său s-ar cuprinde decăderea întregului neam omenesc.

- adepții teoriei susțin că în Adam se găseau implicit urmașii lui împreună cu el.

- teoria nu poate fi acceptată pentru că textul biblic respectiv vorbește numai despre realitatea păcatului, iar din punct de vedere moral urmașii nu pot fi responsabili pentru faptele înaintașilor, pentru că voința unei persoane nu poate exista înainte de existența reală, obiectivă a persoanei respective.

3. **TEORIA PĂCATULUI STRĂMOȘESC CA PĂCAT AL NATURII UMANE:**

- susține că vina păcatului strămoșesc se moștenește pentru că este cuprinsă în natura umană comună tuturor oamenilor.

- întrucât moștenesc aceeași fire umană, urmașii ar moșteni și responsabilitatea vinei, „JUSTUM SED OCCULTUM DEI JUDICIUM” (Bernard de Clarvaux).

- teoria nu poate fi acceptată pentru că descendența comună datorată firii comune nu implică automat și responsabilitatea morală comună, căci știm că responsabilitatea presupune în mod necesar conștiința și libertatea personală.

4. **TEORIA ALIGAȚIUNII:**

- numele teoriei vine de la termenul „aligo, aligare” = a obliga.

- ea susține că Dumnezeu ar fi stabilit o legătură obligatorie, de la început, între voința lui Adam și voința urmașilor lui.

- deci, prin voința lui Adam a păcătuit și voința urmașilor lui.

- susținătorii teoriei vor să se sprijine pe transmiterea universală a păcatului și pe mântuirea universală săvârșită de Hristos.

- teoria nu este acceptabilă pentru că inventează o teorie arbitrară, neîntemeiată moral și logic, iar analogia cu mântuirea universală este forțată pentru că mântuirea este universală numai virtual, obiectiv și nu subiectiv, și nu se moștenește precum se moștenește păcatul strămoșesc.

6. URMĂRILE PĂCATULUI STRĂMOȘESC:

- urmările păcatului strămoșesc se referă la sufletul omului, la trup și la universul material.
- sufletul și-a pierdut dreptatea, sfințenia relativă paradisiacă și a cunoscut moartea sufletească.
- rațiunea, întrucât inițial vedea și trăia prezența lui Dumnezeu peste tot, s-a întunecat atât de mult încât, deși poate ajunge la o cunoaștere științifică excepțională, în același timp poate orbi, se poate opaciza încât să conteste nu numai prezența, ci chiar existența lui Dumnezeu, poate să ajungă la absurdul și nonsensul lumii.
- filosofia existențialistă și arta absurdului sunt tocmai expresia consecventă a acestei rațiuni umane care s-a despărțit de Dumnezeu.
- omul a pierdut sentimentul de solidaritate cu lumea spirituală, ajungând să afirme că el nu face parte din lumea spirituală, că nici nu există spirit.
- sentimentul omului, care altădată conștientiza și prețuia demnitatea și valoarea proprie și trăia într-o comuniune intimă, iubitoare și armonioasă cu sine, cu Dumnezeu și cu tot universul, a ajuns să se răcească, să cunoască ura față de Dumnezeu și față de celelalte existențe, simțite ca un adevărat infern¹⁸.
- față de sine, omul a pierdut sentimentul prețuirii de sine ca valoare spirituală și morală, conștiința de ființă spirituală unică și veșnică, destinată de Dumnezeu fericirii și iubirii supreme.
- acest sentiment înalt a fost pervertit de om sub forma egoismului, exact contrariul prețuirii autentice de sine, sau invers, sub forma disprețului de sine care duce la disperare și chiar sinucidere, sentiment cultivat de filosofia existențialistă.
- voința, care în Paradis nu cunoștea conflictul moral, alegerea între bine și rău, nu cunoștea răul, ci doar înclinarea spre bine, acum a slăbit atât de mult încât nu numai că înclină în mod covârșitor spre rău, dar săvârșește răul chiar și atunci când rațiunea îi arată limpede că e rău.
- astfel, Sfântul Apostol Pavel spune că „nu e binele pe care îl voiesc, ci răul pe care nu-l voiesc, pe acela-l săvârșesc”.
- la fel se exprimă poetul latin Ovidiu:
 - „Voința morală a omului s-a degradat atât de mult, încât omul a pierdut înțelegerea unei ordini morale, a binelui în general. Copleșit de răul existent în lume, el a ajuns să creadă că Binele suprem, Dreptatea nici nu există, că strădania și sacrificiul pentru bine sunt inutile, fără rost și fără folos”;
- păcatul strămoșesc a adus moartea fizică, suferința, bolile și afectele, slăbiciunile omenești în general.
- asupra universului material, păcatul strămoșesc a dus la alterarea, poluarea lui morală și fizică, s-au schimbat fertilitatea și ambianța plăcută, superioară a pământului.
- față de lumea materială omul a pierdut sentimentul de ambianță familiară, de casă și grădină rânduie de Dumnezeu, ajungând să o considere un teritoriu de cucerit și chiar de distrus.
- această realitate este evidențiată în mitologia populară, care descrie pământul paradisiac ca fiind inițial transparent, de cleștar și apoi murdărit, opacizat de păcatul strămoșesc și păcatele ulterioare.

7. DEOSEBIRI CONFESIONALE:

¹⁸ Jean Paul Sartre: „Infernul sunt ceilalți”.

- concepția romano-catolică afirmă că păcatul strămoșesc a constat numai în pierderea harului divin, deci urmările lui au fost numai dizgrația, pedeapsa și moartea.
- păcatul strămoșesc apare deci doar ca vină juridică și pedeapsă și nu ca alterare-stricare ființială a omului.
- față de concepția catolică, învățătura ortodoxă arată că firea umană n-a rămas în sine neschimbată după păcat, iar opoziția catolică dintre materie și spirit, trup și suflet ca esențială firii umane, face materia rea în sine.
- conform concepției catolice, a rezulta că afectele și slăbiciunile omenești ar fi existat și în starea paradisiacă, pentru că sunt inerent legate de firea umană.
- concepția protestantă prezintă păcatul strămoșesc la cealaltă extremă, ca distrugere totală a „chipului” lui Dumnezeu din om în toate componentele lui.
- această distrugere este înțeleasă total și ireversibil.
- față de ea, învățătura ortodoxă apreciază drept corectă convingerea corupției ființiale a omului și profunzimea conștiinței ca păcătoșenie.
- în același timp însă, nu poate fi de acord cu distrugerea completă a „chipului” lui Dumnezeu din om, din următoarele motive:
 1. Oamenii n-au pierdut total pe Dumnezeu și valorile spirituale, pentru că exista permanent Revelația naturală (Psalmi 18, 1; Romani 1, 20);
 2. Păcatul n-a nimic total libertatea de voință (Facere 4, 7; Deuteronom 30, 19);
 3. Păcatul n-a distrus total „chipul divin din om” (Geneza 9, 6: „De va vărsa cineva sânge omenesc, sângele lui de mână de om se va vărsa, căci Dumnezeu a făcut omul după chipul său”);
 4. Faptele morale ale omului de după păcatul strămoșesc, chiar și ale păgânilor, sunt considerate bune și vrednice peste tot în Sfânta Scriptură, deci presupun conștiință, responsabilitate și valoare morală (Ieșire 1, 20).
- de altfel, concepția decăderii totale a omului ar duce la concluzia că fiecare om săvârșește răul automat, fără responsabilitate efectivă.
- deci, nici n-ar mai exista păcate personale, pentru că acestea presupun în chip obligatoriu conștiință și responsabilitate proprie.
- istoria generală a omenirii ne dă suficiente exemple și argumente că omenirea, deși decăzută, a avut și a produs destule valori spirituale, morale și religioase care nu se explică fără existența puterilor sufletești pozitive care le-au produs.